

102. BRIGADA HRVATSKE VOJSKE U OPERACIJI VIHOR 1991. GODINE

Vlado Hodalj

UDK: 355.422.1(497.5 KUPA)"1991"
355.45(497.5)"1991"
355.311.6(497.5)"1991"

Stručni rad
Primljeno: 15.IX.1999.
Prihvaćeno: 24.IX.1999.

Sažetak

U radu se pokušava rekonstruirati planiranje, organizaciju i izvođenje operacije VIHOR, jedne od prvih ofenzivnih operacija Hrvatske vojske izvedenih u Domovinskom ratu (prosinac 1991. godine). Operacija je završila neuspjehom, pri čemu je stradalo nekoliko desetina pripadnika 102. brigade. Temeljem dostupnih iznesenih podataka te temeljem raščlambe temeljnih elemenata planiranja, organiziranja i izvođenja operacije, glavni uzroci propasti operacije VIHOR i tragedije 102. brigade leže u vrlo teškim objektivnim i subjektivnim uvjetima koji su u vrijeme pripreme i provedbe ove akcije vladali na gotovo svim ratištima u Hrvatskoj, nepripremljenosti zapovjedništva i postrojbi za pripremu i provedbu složene operacije forsiranja rijeke iz pokreta, nedostatku temeljnih i posebnih vojnostručnih znanja za pripremu ovakve operacije i drugim, pogrešnoj procjeni nekih ključnih elemenata ove operacije, posebno borbene spremnosti 102. brigade da izvede ovakvu operaciju, neodgovornosti viših razina zapovijedanja i nedisciplini.

Ključne riječi: operacije, Domovinski rat, forsiranje rijeke, 102. brigada HV, Kupa.

Vlado Hodalj umirovljeni je brigadir HV. Godine 1991. zapovjednik je 120. brigade ZNG/HV, a od 1991. do 1992. zapovjednik je Obrane grada Siska kao posebne operativno-taktičke grupacije u sastavu OG za Sisak i Baniju. Na Hrvatskom vojnom učilištu od 1993. do 1996. godine načelnik Katedre strategije i operatike. Suradnik na projektu i suautor studije *Hrvatska vojska 2000: Nacionalna sigurnost, oružane snage i demokracija* (Zagreb: Strata istraživanja/SDP, 1999.). - Autor posvećuje članak uspomeni na hrabre borce 102. brigade i oklopno mehanizirane jedinice Operativne zone Zagreb koji su poginuli u operaciji VIHOR, 12. i 13. prosinca 1991. godine, te svim ostalim pripadnicima postrojbi i zapovjedništava koji su sudjelovali u toj operaciji.

UVODNE NAPOMENE

Osnovna motivacija ovog članka sadržana je u riječima američkog generala Omara Bradleya koji je svoje ratne memoare (*Uspomene jednog vojnika*) posvetio "vojnicima koji su se često pitali zašto idu tamo gdje su išli" i dodao: "Možda će ovo djelo pomoći da se da odgovor na njihova pitanja."

U sklopu napadne operacije VIHOR, 102. brigada, 36. inženjerijsko-pontonirska bojna, Glinski bataljun, oklopno-mehanizirana jedinica Operativne zone Zagreb (OZZ), antiteroristička jedinica (ATJ) Policijske uprave Sisak i Zapovjedništvo operativne grupe za Sisak i Baniju (OGSB), pokušali su 12. i 13. prosinca 1991. godine na dijelu rijeke Kupe od Pokupskog do ušća r. Gline u Kupu izvesti *napad iz pokreta s forsiranjem rijeke* što se u vojnoj vještini smatra jednom od najtežih i najsloženijih borbenih radnji. Bila je to, nesumnjivo, najsloženija operacija OGSB u 1991. godini i zasigurno jedna od najtežih operacija na čitavom hrvatskom ratištu 1991. godine, pa i u cijelom Domovinskom ratu. Nažalost, operacija je završila neuspjehom. S obzirom na pretrpljene gubitke i žrtve, borci 102. brigade i ostalih postrojbi koje su sudjelovale u operaciji i danas se pitaju što se zapravo dogodilo, a ovaj je rad pokušaj da se otvori rasprava o razlozima i okolnostima pod kojima je do neuspjeha došlo. Autor, dakako, ne misli da može dati odgovor na sva pitanja vezana uz ovaj događaj, a pogotovo ne smatra da je kadar dati konačnu istinu o ovome događaju. Namjera ovog rada stoga je ograničena i u njemu autor temeljem vlastitih istraživanja iznosi osnovne dostupne podatke i predlaže neke zaključke o pripremama, izvođenju i rezultatima ove operacije.

Operacija VIHOR nije bila samo jedna od najtežih i najsloženijih u Domovinskom ratu, već i jedna od najkontroverznijih. O noj je bilo više različitih službenih i poluslužbenih ocjena, a još više neslužbenih razmatranja koje su ponekad bile dobronamjerne, a rijetko su bile proizvoljne i u funkciji osobnih razračunavanja sudionika.

Službenih i javnih rasprava, raščlambi i ocjena ove operacije bilo je do sada nekoliko:

- Glavna inspekcija obrane (GIO) je 18. prosinca 1991. godine, dakle samo pet dana poslije propasti operacije VIHOR, podnijela Ministarstvu obrane pismenu ocjenu uzroka i posljedica propasti akcije. Izvaci iz te ocjene objavljeni su u *Nacionalu* od 27. kolovoza 1997. godine. Autentičnost objavljenog dokumenta GIO nije kasnije opovrgla, pa nema razloga sumnjati u njegovu vjerodostojnost.
- U okviru pokazne vježbe "Pješačka bojna u napadu s forsiranjem rijeke", izvedene 16. siječnja 1993. godine na rijeci Savi kod Siska, organizirana je posebna radna točka u selu Orleković (2 km sjeveroistočno od sela Šišinec) na kojoj je autor ovog teksta promatračima vježbe, među kojima su bili i najodgovorniji časnici Hrvatske vojske, iznio kratku kronologiju zbivanja u operaciji VIHOR, nakon čega je vođena živa rasprava.
- U Zapovjedno-stožernoj školi (ZŠŠ) Hrvatskog vojnog učilišta (HVU) "Petar Zrinski" u Zagrebu, polaznici trećega naraštaja ZŠŠ u proljeće 1995. godine

prorađivali su posebnu temu iz predmeta "Taktika" pod radnim nazivom "102. brigada HV u akciji 12/13. prosinca 1991. godine - iskustva i pouke".

- U časopisu *Nacional* objavljeno je tijekom 1996. i 1997. godine šest članaka u kojima se težišno ili djelomično govorilo o sudjelovanju i sudbini 102. brigade u VIHORU.

Tijekom 1999. godine Glavni stožer oružanih snaga Republike Hrvatske (GSOSRH) provodi sustavnu raščlambu borbenih djelovanja postrojbi HV u razdoblju od 1. rujna 1991. godine do 15. siječnja 1992. godine. Premda ne raspoložemo konkretnim podacima, opravdano je vjerovati da su sudjelovanje i sudbina 102. brigade u VIHORU trebali biti predmet i ove raščlambe.

Ni jedna od navedenih raščlambi, osim teme provedene u ZŠŠ (a i ona je zbog raspoloživog vremena imala tek djelomične rezultate), nije dala kompletan prikaz svih zbivanja vezanih uz ovu akciju. Isključujući dva od šest napisa u *Nacionalu*, gdje svoje viđenje događaja daju vojnici, neposredni sudionici (najčešće anonimno), ostali učesnici u raspravama bili su razmjerno slabo informirani ili nedopušteno subjektivni, a dio njih koristio je, nažalost, ovaj događaj za međusobne profesionalne, političke pa i ljudske diskvalifikacije.

Kao zapovjednik obrane Grada Siska, sa 102. brigadom susreo sam se prvi put 7. prosinca 1991. godine, kad sam obaviješten da je na prilazima gradu, zbog mraka i napada neprijatelja, zastala kolona jedinice iz Zagreba koja kroz Sisak treba proći prema Sunji. Dan ili dva dana kasnije, dakle 8. ili 9. prosinca 1991. godine, u zapovjedništvo obrane grada Siska i 120. brigade došli su zapovjednik 102. brigade, načelnik stožera i načelnik veze brigade; posljednjeg sam poznavao od ranije. U skoro dvosatnom razgovoru upoznali su me sa sastavom brigade, a ja njih s osnovnim iskustvima iz dosadašnjeg tijeka rata na sisačkoj bojišnici. Sutradan sam s načelnikom stožera 120. brigade i skupinom časnika iz zapovjedništva obišao zapovjedništvo 3. bojne 102. brigade koje je bilo razmješteno u selu Kratečko. Kao i ostali zapovjednici postrojbi podređenih OG SB, bio sam nazočan na sastanku na kojem su podijeljene zadaće za operaciju VIHOR (sastanak se održao na zapovjednom mjestu OG SB u Sisku, u Rimskoj ulici, dana 11. prosinca 1991. godine i trajao je od 18 do 20 sati). Po završetku VIHOR-a prisustvovao sam u OG SB svim dnevnim analizama u kojima se govorilo o uzrocima i posljedicama propasti ove akcije.

Osim što sam bio svjedokom priprema i sudionikom kasnijih raščlambi operacije, djelovanje 102. brigade bilo je predmetom i mojeg kasnijeg rada. U pripremi spomenute pokazne vježbe "Pješačka bojna u napadu s forsiranjem rijeke", koju sam po zapovijedi načelnika Glavnog stožera izvodio sa 57. samostalnim bataljunom Sisak 16. siječnja 1993. godine, predložio sam da posljednja ratna točka vježbe bude u selu Orleković i to na temu "Iskustva i pouke iz borbenih djelovanja 102. brigade 12. i 13. prosinca 1991. godine". Tijekom priprema za ovu radnu točku, dobio sam od načelnika Glavnog stožera pismeno ovlaštenje za uvid u raspoložive dokumente i za obavljanje razgovora s dijelom neposrednih učesnika akcije VIHOR. Tada sam prikupio više različitih pisanih dokumenata i shema (popis je na kraju

ovog teksta). Isto tako, obavio sam neposredne razgovore s načelnikom stožera OGSB, načelnikom stožera 102. brigade, načelnikom veze 102. brigade, zamjenikom zapovjednika 3. bojne 102. brigade, članom zapovjedništva Glinskog bataljuna, zapovjednikom 36. inženjerijsko-pontonirske bojne, zapovjednikom oklopno mehanizirane jedinice OZZ i s članom zapovjedništva Policijskog odreda "Braća Radić"-Sisak. Razgovori, analiza dokumenata i objavljenih napisa u tisku, kao i ranija neposredna iskustva, omogućili su mi da stvorim razmjerno cjelovitu sliku o djelovanju 102. brigade u VIHOR-u.

1. 102. BRIGADA I OPERACIJA VIHOR U PROSINCU 1991. GODINE

1.1 102. brigada od nastanka do kretanja u operaciju VIHOR

102. brigada Hrvatske vojske formirana je u Zagrebu 1. prosinca 1991. godine. Njen sastav činili su mobilizirani pripadnici pričuvnog sastava. Nije mi poznato koje su jedinice Teritorijalne obrane ili pričuvnog sastava bivše JNA činile jezgro za formiranje brigade (u to vrijeme postrojbe HV formirane su prema mobilizacijskim popisima naslijeđenim od starog režima). Prema nekim neproverenim podacima, zapovjedništvo brigade i dio časničkog sastava formirani su znatno ranije (navodno u listopadu 1991. godine) te su, navodno, prošli određenu obuku; prema istim podacima veći dio zapovjedništva i časnika bio je uoči formiranja promijenjen. Pouzdaniji podaci o tome nisu poznati, ali okolnosti formiranja brigade nisu nevažne za konačnu ocjenu čitavog događaja i trebalo bi ih dodatno istražiti.

Nakon formiranja, brigada je do 6. prosinca 1991. godine prošla kroz temeljnu vojnu obuku na području Samobora, Borongaja i Kerestinja. Kakav je bio sadržaj i stvarni kvalitet te obuke također nije poznato, a niti to nije nevažno.

Temeljem izvješća zapovjedništva brigade od 14. prosinca 1991. godine može se zaključiti da je brigada imala sljedeći sastav:

- zapovjedništvo
- pristožerne postrojbe: dom zapovjednika, vod veze, izvidnički vod, inženjerijski vod
- tri pješačke bojne (1., 2. i 3. bojnu), te
- pozadinsku, odnosno logističku satniju.

Brojno stanje, također prema izvješću od 14. prosinca 1991. godine bilo je: zapovjedništvo s pristožernim i logističkim postrojbama brojilo je 300 ljudi, 1.

bojna imala je 506 boraca, 2. bojna 540, a 3. bojna 527 boraca. Dakle, brigada je ukupno brojila 1873 čovjeka. S tim je sastavom i brojnim stanjem ušla u VIHOR.

Iz izvješća te iz formacije i brojnog stanja može se zaključiti, prvo, da brigada nema formacijske jedinice za paljbenu potporu, protuoklopnu borbu i protuzračnu obranu. Takvom formacijom brigada je znatno borbeno oslabljena te ju je u borbenim djelovanjima valjalo ojačati. Drugo, brigada je solidno popunjena ljudstvom (skoro 100 posto), ljudstvo je obučeno u uniforme i ima osobno naoružanje, što u mnogim brigadama HV u to vrijeme nije bio slučaj. Primjerice, 120. brigada (Sisak) u to vrijeme imala je oko 1600 boraca i tek je formirala 3. bojnu iako je u borbenim djelovanjima do tada bila već 3 mjeseca – od 1. rujna 1991.

Poslije formiranja i provedene obuke, 102. brigada dolazi 7. prosinca 1991. godine u Sisak i podređuje se Operativnoj grupi za Sisak i Baniju. Zapovjedništvo OGSB brigadu razmješta jugoistočno od Siska i to u sljedeća područja (v. ZEMLOVID I.: Shema obrane OGSB uoči izvođenja operacije VIHOR s naznačenim područjima razmještaja 102. br. po dolasku u zonu odgovornosti OGSB):

- Zapovjedništvo, pristožerne i logističke postrojbe u selo Galdovo
- 1. bojnu u selo Preloščica
- 2. bojnu u selo Gušće, te
- 3. bojnu u selo Kratečko.

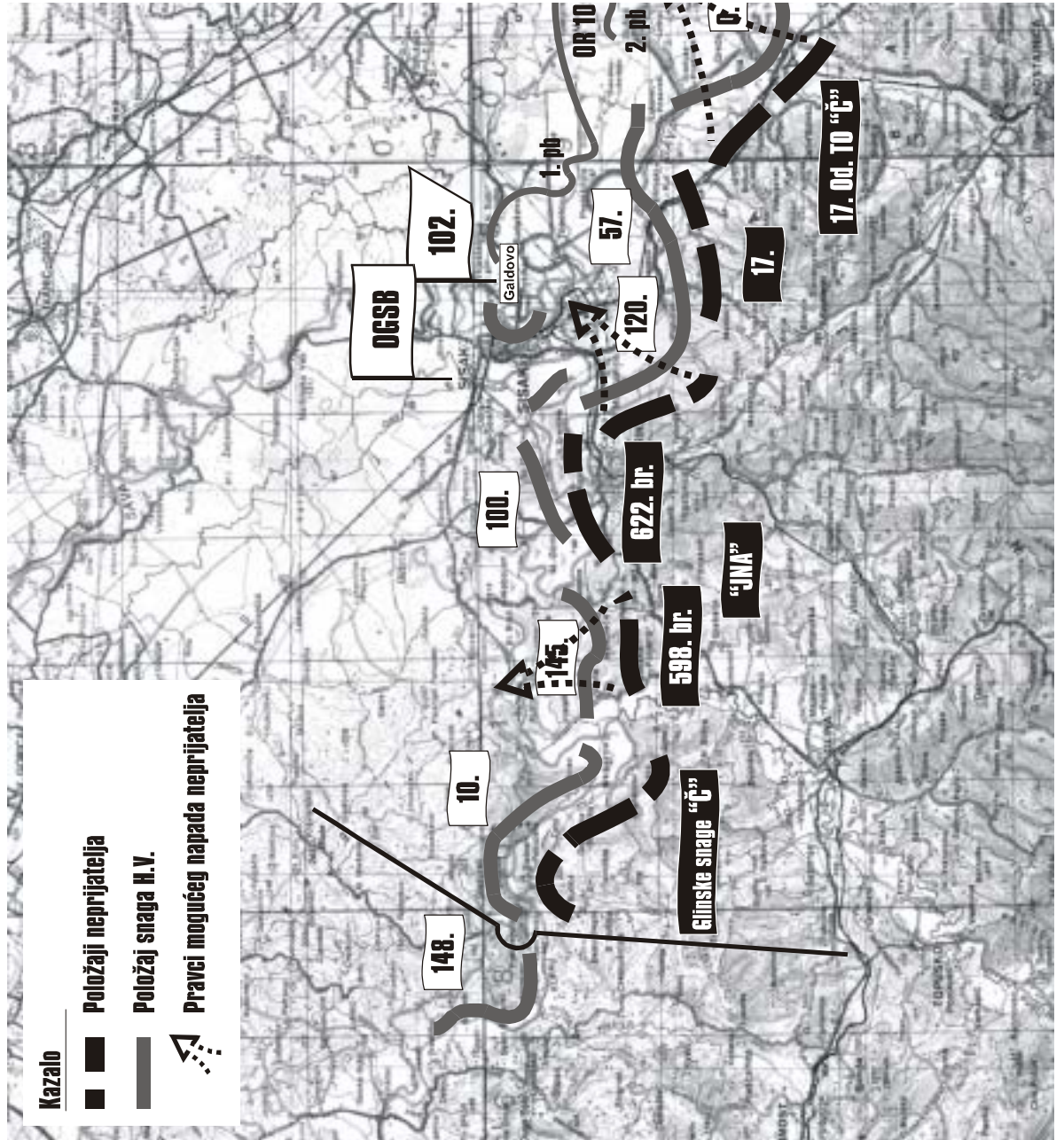
Prema ratnom dnevniku brigade, jedinice brigade su četiri dana, od 8. do 11. prosinca, provodile obuku iz gađanja, postavljanja minskih polja i forsiranja rijeke. Kakav je bio stvaran sadržaj i kvaliteta te obuke nije poznato, te bi i tu činjenicu trebalo još istraživati.

Zapovjedništvo OGSB i zapovjedništvo brigade imali su do odluke o uvođenju brigade u VIHOR podatke o sastavu i borbenoj spremnosti brigade, pri čemu je najvažniji zaključak bio da časnički i vojnički sastav nemaju nikakvog borbenog iskustva, bilo pojedinačno ili skupno.

1.2 Situacija na Sisačko-banijskoj bojišnici uoči izvođenja operacije VIHOR

Sisačko-banijska bojišnica bila je jedna od šest najvažnijih i najpoznatijih bojišnica u Hrvatskoj tijekom početne faze Domovinskog rata 1991./1992. godine (ostale bojišnice bile su istočno-slavonska, zapadno-slavonska, karlovačka, lička i srednje dalmatinska).

Sisačko-banijska bojišnica praktično se formira već krajem lipnja 1991. godine kao posljedica poznate pobune srpskih elemenata u Glini, koja se odmah potom proširila na područja između Dvora i Kostajnice, između Sunje i Kostajnice, između Siska i Sunje te oko gradova Kostajnice i Petrinje. Ukupnim otporom na Baniji od kraja lipnja do kraja rujna 1991. godine rukovodi Krizni štab za Sisak i Banovinu.

Glavne snage na koje se Krizni štab oslanja uključivale su redovni, pričuvni i specijalni sastav MUP s područja Banije i ostalih područja RH. Pored njih nalaze se i razne dobrovoljačke formacije, jačine od skupina do bojni. Prve postrojbe HV koje se na ovom području formiraju bile su 2. gardijska bojna 2. "A" brigade Zbora Narodne garde (formirana 3. lipnja 1991. godine), 57. samostalna bojna (26. lipnja 1991. godine), 55. laki protuavionski divizijun protuzračne obrane (2. kolovoza 1991. godine) i 120. brigada (1. rujna 1991. godine). Navedene postrojbe Krizni štab uvodio je u borbu sukcesivno i na najvažnijim pravcima.

U rujnu 1991. godine, došlo je do značajne destabilizacije fronte HV na Baniji. Redom padaju Hrvatska Kostajnica, Hrvatska Dubica, Petrinja i glinsko zaleđe. Odlukom Ministarstva obrane i Glavnog stožera, Krizni štab je rasformiran, te je 30. rujna 1991. godine formirano Zapovjedništvo OGSB. Zapovjedništvo preuzima zapovjedne funkcije, a prva mu je zadaća stabilizacija obrane i sprečavanje daljnjih prodora neprijatelja. Naročita zadaća je obrana grada Siska koji u tom trenutku postaje glavni cilj neprijatelja.

Pored zauzimanja Siska ili njegovih dijelova, neprijatelj ima još dva cilja. Jedan je probiti i uništiti obrane Sunje te cijelom dužinom od Blinjskog Kuta do Jasenovca izbiti na desnu obalu rijeke Save. Drugi cilj neprijatelja jest uništenje hrvatskih snaga u džepu Farkašić (prostor od Nebojana, preko sela Slana do ušća rijeke Gline u rijeku Kupu). Bez zauzimanja tog prostora neprijatelj ne može krenuti svim snagama na Sisak; stoga zadržavanje i obrana tog prostora imaju značajan utjecaj na obranu Siska. (Navedeni ciljevi neprijatelja prikazani su na ZEMLOVIDU I.).

OGSB je u listopadu 1991. godine uspio spriječiti ostvarenje ciljeva neprijatelja na ovoj bojišnici. Formirana je obrana Grada Siska (15. listopada). U njenom okviru je zapovjedništvo 120. brigade uspjelo objediniti sve snage oko Siska, pa se obrana grada definitivno konsolidirala. Svi pokušaji neprijatelja da razbije hrvatsku obranu bili su od polovice listopada 1991. godine osujećivani. Akcijom 2. gardijske bojne (iz sastava 2. "A" brigade), snage JNA razbijene su u listopadu na smjeru selo Stari Farkašić - selo Vratečko i odbačene do sela Glinske Poljane, čime je džep Farkašić obranjen i sačuvan. Istovremeno, konsolidirana je i ojačana obrana Sunje.

Tijekom listopada na prostor između rijeka Kupe i Gline dolaze, doduše nekompletne, 145. brigada (14. listopada), 100. brigada (22. listopada) i 144. brigada HV (24. listopada). Formira se Prvi petrinjski bataljun i 36. inženjerijsko-pontonirska bojna koja održava prijelaze na Kupu između Letovanića i Vratečkog. U okolici Siska, na raznim zadaćama, angažiraju se i dvije ATJ MUP-a, i to "Vukovi" i "Ose". OGSB formira svoj mješoviti topnički divizijun i mješoviti protuoklopni topnički divizijun. Sve ove mjere definitivno stabiliziraju obranu i stvaraju uvjete za preuzimanje inicijative na bojišnici, pa je tako OGSB 13. studenog 1991. godine poduzeo i prvu veću ofanzivnu operaciju na prostoru džepa Farkašić (koja je, doduše, tek djelomično uspjela).

Prije izvođenja operacije VIHOR, zona odgovornosti OGSB ide od mjesta Pokupsko, preko petrinjskog zaleđa, Siska i Sunje do kanala Trebež. Raspored postrojbi u navedenoj zoni prikazan je na ZEMLOVIDU I.

Situaciju u zoni odgovornosti OGSB prije početka operacije VIHOR karakterizira činjenica da su naše snage u pasivnom položaju i da su razvučene na širokom frontu te da je na sva tri težišna smjera (džep Farkašić, Sisak-Petrinja te Sunja) dubina obrane mala. Glavna opasnost i dalje prijeti od koncentracije neprijatelja oko Petrinje. Istovremeno, razvidna je nužnost preuzimanja inicijative na fronti s ciljem da se pokušaju osloboditi zauzeta područja.

U takvoj operativnoj situaciji od strane Zapovjedništva operativne zone Zagreb (ZOZZ) na prostor OGSB upućena je 102. brigada, vjerojatno sa zadaćom ojačavanja snaga OGSB. U operativnom rasporedu OGSB, 102. brigada postaje jedina slobodna jedinica koja je izvan dodira s neprijateljem. U tom trenutku zapovjedništvo OGSB već planira operaciju VIHOR.

1.3 Zamisao, ciljevi i sadržaj operacije VIHOR, sudjelujuće postrojbe i njihove zadaće

Zamisao i ciljevi operacije VIHOR razvidni su iz nekoliko dostupnih službenih dokumenata:

- Zapovijed Zapovjedništva OGSB, napisana 9. prosinca 1991. godine i uručena jedinicama u 20 sati 11. prosinca 1991. godine. (Vrijeme uručivanja napisano je rukom kao primjedba na primjerku zapovijedi koja je uručena 102. brigadi);
- Upute za izvršenje borbenog zadatka koje su također izrađene u Zapovjedništvu OGSB i dostavljene jedinicama kao prilog zapovijedi; te
- Izvod iz sheme odluke koji je dostavljen 102. brigadi.

U tim dokumentima definirani su cilj operacije kao i težišni i pomoćni pravci na kojima će biti izvedena. Isto tako, podređenim jedinicama razmjerno su jasno određeni pravci napada, crte bliže i sljedeće zadaće i opće zadaće jedinica. Iz dokumenata je uglavnom jasno što koja jedinica treba uraditi, tko s njom u tome sudjeluje, odnosno tko su joj lijevi i desni susjedi.

Osim izrade planskih dokumenata, uobičajeno je i gotovo neizbježno da zapovjedništvo, koje planira ovakvu i slične operacije, izvede zapovjedno izviđanje. Tada se izravno na terenu preciziraju zadaće jedinica i utvrđuje koordinacija među njima. Kao zapovjednik 120. brigade, podređene OGSB, nisam sudjelovao ni u kakvom skupnom izviđanju. Je li ono izvedeno s jedinicama koje su trebale ići u napad (145. brigada, 2. "A" brigada, 102. brigada, 10. brigada) iz raspoloživih dokumenata nije razvidno.

Ono što je pouzdano poznato jest da je zapovijed za VIHOR izdana i priopćena na sastanku zapovjednika OGSB i podređenih jedinica koji se održao 11. prosinca 1991. godine, u večernjim satima (od 18 do 20 sati) na zapovjednom mjestu

OGSB u Sisku. Jesu li neke jedinice, a posebno 102. brigada, i prije toga sastanka, odnosno mimo njega, dobivale neke zapovijedi, valjalo bi tek rekonstruirati. Sudeći po tome kako su se događaji odvijali, može se zaključiti da su prije tog sastanka odgovarajuće zapovijedi vjerojatno dobili Glinski bataljun (ili jedan njegov dio, odnosno izviđači), ATJ Policijske uprave, 36. inženjerijsko-pontonirska bojna i policijski odred "Braća Radić".

Prema točki 4. zapovijedi Zapovjedništva OGSB, zamisao za izvođenje operacije VIHOR bila je sljedeća (doslovni citat):

"ODLUČIO SAM:

Na dijelu sisačko-banijske fronte prijeći (sic!, op. aut.) u odlučna napadna b/d (borbena djelovanja, op. aut.) na širem području Gline i Petrinje s ciljem: snažnim i neočekivanim udarima IDG (izvidničko-diverzantskih grupa, op. aut.), ubačenim borbenim grupama i snažnom vatrenom pripremom nanijeti neprijatelju što veće gubitke na izabranim pravcima, a zatim izvršiti brzi prodor glavnim snagama (oklopno-mehaniziranim i pješačkim jedinicama) na pravcima: s. (selo op. aut.) Stankovac - s. Viduševac i s. Mokrice - Pribilović Brdo - s. Gora - s. Sibić, a pomoćnik (sic! op. aut.) snagama na pravcima: Pokupsko - s. Bučica - s. Taborište, Gajdekovo - s. Slatina, s. Gračenica - Pokole - s. G. Taborište, Stankovačko brdo - s. M. Solna - s. Dvorište, ušće r. Glina - Glina - s. G. Jame - s. Hađer i s. Slana - s. Glinska Poljana - s. Graberje, razbiti snage neprijatelja i stvoriti uvjete za uvođenje svježih snaga i produženje napada.

Ukoliko neprijatelj ispolji djelovanje po Sisku snagama Petrinjskog bataljuna, obrana Siska i Sunje biti u gotovosti za izvođenje protunapada na pravcima njihovog djelovanja.

Dijelom snaga osigurati se s bokova. Težište POB (protuoklopne borbe, op. aut.) imati na odbijanju OMJ (oklopno-mehaniziranih jedinica) na ispoljenim pravcima djelovanja

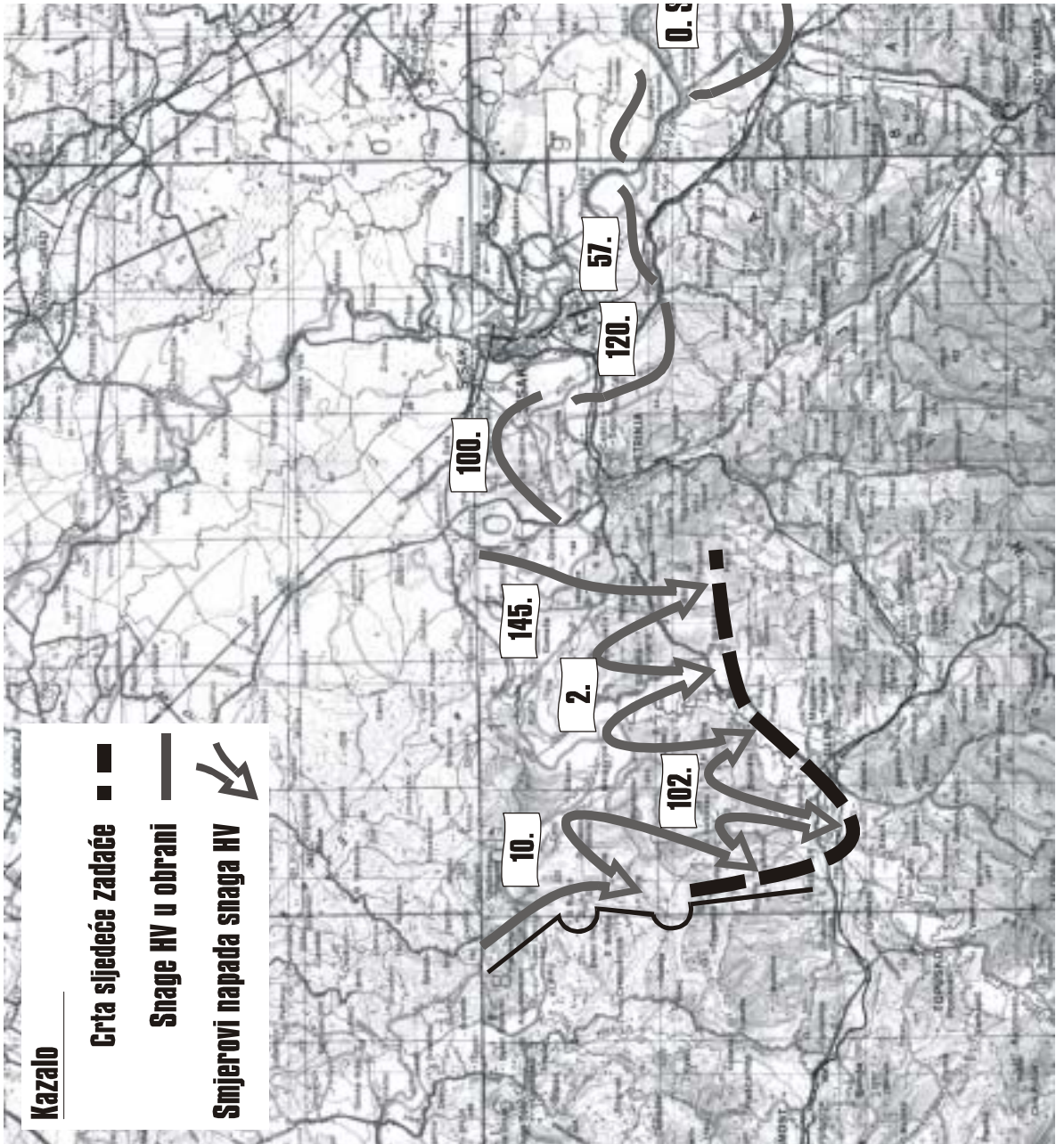
Na dostignutim linijama provoditi masovno zaprerčavanje (sic!, op. aut.).

Početak napada _____ (u zapovijedi ostavljeno prazno; vrijeme početka napada usmeno je zapovijedeno za 5 sati 12. prosinca 1991. godine, op. aut.).

Zamisao operacije rekonstruirana je na ZEMLOVIDU II. - Shema zamisli zapovjedništva OGSB za izvođenje operacije VIHOR (rekonstrukcija autora, originalna shema nije dostupna).

Iz odluke za izvođenje operacije i iz sheme može se zaključiti da operacija ima sljedeće temeljne značajke:

- I. Osnova zamisli je ubacivanje u neprijateljsku pozadinu, narušavanje sustava obrane neprijatelja, a zatim paljbena priprema napada i prodor na više izabranih pravaca (dva glavna i pet pomoćnih).
- II. Napadi se trebaju odvijati na prostoru širine oko 20 km, dubina napada od 6 do 10 km.

III. Bitna značajka prostora napada je rijeka Kupa kao prirodna zapreka za izvođenje napada na pet od ukupno sedam pravaca, dok na preostala dva ona otežava snabdijevanje i manevar. Osim toga, prostor napada dijele rijeka Glina i njena dolina.

S obzirom na to da rijeka Kupa, odnosno prijelaz preko nje, najbitnije utječu na pripremu i izvođenje operacije, važno je razvidjeti na koji način Zapovjedništvo OGSB planira forsiranje rijeke. U zapovijedi i uputama za njeno izvršenje predviđeno je da se rijeka Kupa savlada na sljedećim mjestima i vrstama prijelaza:

Za potrebe 10. brigade:

- Na desantnom mjestu prijelaza br.1 (DMP-1) u rajonu Pokupskog s pet čamaca s vanbrodskim motorima. To mjesto kasnije postaje skelsko mjesto prijelaza br.1 (SMP-1) s jednim GSP (skela na vlastiti pogon koja služi za prijevoz tenkova i oklopnih transportera) i jednim PTS (plivajući transporter na vlastiti pogon koji služi za prijevoz ljudstva i motornih vozila); te
- Na DMP-2 u rajonu Gajdekovo sa devet čamaca s vanbrodskim motorima.

Za potrebe 102. brigade:

- Desantno mjesto prijelaza br. 1 (DMP-1) u rajonu sela Šišinec s 12 čamaca s vanbrodskim motorima (bitno je naglasiti da se ovo DMP treba uspostaviti tek nakon što 10. brigada ovlada rajonom sela Gračenica. Ovo DMP poslije prerasta u skelsko mjesto prijelaza br. 1 (SMP-1) s jednim GSP i jednim PTS.
- DMP-2 u rajonu Stankovačko polje - broj sredstava za prijelaz u dokumentima nigdje nije definiran.
- Mostovno mjesto prijelaza (MMP) na rijeci Glini za koje se u pričuvu planira i uporaba tenka za nošenje i lansiranje mosta.

Zanimljivo je i vrijedno spomena da Zapovjedništvo OGSB posebno regulira mjesta prijelaza te broj tenkova i oklopnih transportera odnosno borbenih vozila pješaštva koji će prijeći Kupu. Tako se predviđa da Kupu prijeđu:

- 4 tenka i 1 borbeno vozilo pješaštva preko prijelaza u Pokupskom;
- 8 tenkova i 2 borbena vozila pješaštva preko prijelaza u Šišincu; te
- 3 tenka i 4 borbena vozila pješaštva preko mosta na rijeci Glini.

Dakle, ukupno su planirana četiri desantna mjesta prijelaza, dva skelska mjesta prijelaza i jedno mostovno mjesto prijelaza. Pri tome se dva skelska mjesta prijelaza planiraju uspostaviti istim sredstvima (GSP i PTS), ali u različito vrijeme. Sva sredstva i posluge za prijelaz osiguravala je 36. inženjerijsko-pontonirska bojna.

IV. Postizanje cilja operacije bitno bi promijenilo odnos snaga na cijeloj Sisačko-banijskoj bojišnici jer bi se stvorili uvjeti za ugrožavanje glavnih neprijateljskih snaga stacioniranih oko Petrinje i, u konačnici, za oslobađanje Petrinje, uz istovremeno izravno ugrožavanje neprijateljskih snaga u području Gline, odnosno stvaranje uvjeta za oslobađanje toga grada ili izvođenja operacija širih razmjera.

- V. Jedna od bitnih osnovnih značajki sadržaja VIHORA jest da sve jedinice osim 102. brigade na izvršenje zadaće (napad ili obrana) kreću iz dotadašnjeg prostora rasporeda, odnosno s položaja koje su već držali. Problem dovodenja i razvoja jedinica u operaciji ostaje isključivo vezan uz 102. brigadu.
- VI. U operaciji VIHOR predviđeno je sudjelovanje:
- Sedam brigada i to: 10. brigada, 102. brigada, 144. brigada, 145. brigada, 120. brigada, snage Sunje (ranga brigade) i 100. brigada. Od sedam brigada tri su predviđene za napad, a četiri za obranu, pričuvu ili ojačanje drugih postrojbi.
 - Uz brigade, predviđeno je sudjelovanje i četiri bojne i to: 2. bojna 2."A" brigade, 57. samostalna bojna, Glinski bataljun i Petrinjski bataljun. Od ove četiri bojne, samo jedna ide u napad u potpunom sastavu (2. bojna 2."A" brigade), a Glinski bataljun samo djelimično (veći dio je predviđen za ojačanja 10. i 102. brigade). Ostale dvije bojne ostaju u obrani.
 - Od policijskih snaga sudjeluju ATJ Policijske uprave Sisak i policijski odred "Braća Radić".
 - Od jedinica za borbenu potporu sudjeluju 36. inženjerijsko-pontonirska bojna, 55. laki topnički divizijun PZO, 1. mješoviti topnički divizijun i 1. mješoviti protuoklopni topnički divizijun.

Zadaće jedinica (smjer napada, bliža i sljedeća zadaća) vidljive su iz ZEMLOVIDA II.

Značajno je da Zapovjedništvo OGSB za operaciju određuje značajnu pričuvu (točka 6. zapovijedi) i to jačine skoro brigade (1. i 3. bojna 144. brigade, 3. bojna 120. brigade i dvije samostalne čete iz 57. samostalne bojne i 55. lakog topničkog divizijuna PZO).

Prema tome, ideja Zapovjedništva OGSB za izvođenje VIHORA je jasna. Za našu je temu najvažnije da se, prema zamisli operacije, 102. brigada dovodi iz očekujućeg rajona, da prelazi u napad iz pokreta s forsiranjem rijeke te da napada na jednom glavnom i jednom pomoćnom smjeru.

1.4 Zadaća 102. brigade i uvjeti u kojima treba biti izvršena

Zadaća 102. brigade i uvjeti u kojima ona treba biti izvršena regulirani su zapovijedi, uputama za njeno izvršenje i izvodom iz sheme odluke. U točki 5. na str. 5 zapovijedi za 102. brigadu se određuje (doslovni citat):

102. br. "R" s Glinskim bataljunom: U toku noći na "D" nasilno prelazi preko r. Kupa u rejonima s. Šišinec i Stankovačko polje i mosta preko r. Glina i iz pokreta prelazi u energičan napad (uz prethodnu izradu prolaza u minskim poljima) na glavnom pravcu s. Stankovac - s. Viduševac i pomoćnim pravcu (sic!, op.aut.) ušće r. Glina - s. G. Jame - s. Hađer. Granica desno s. Gračanica - (k. 102) - Jurčevac (k. 213) - Pokole (šumska kuća) - s. Sumari, lijevo r. Glina.

Bliži zadatak je dostići liniju s. M. Solna - s. Hađer, a u daljem s. D. Trstenica - s. D. Selkovac - s. Pariz i ovladati sa s. Viduševac i s. Dvorište.

Po ovladavanju zadanim linijama, primjenom masovnog zaprečavanja i utvrđivanja spriječiti protivnapad OMJ iz pravca Vrginmosta i Gline.

Na dostignutoj liniji biti u gotovosti za podršku svježih snaga za produženje napada.

ZM (zapovjedno mjesto, op. aut.) u s. St. Farkašić, NZM (naredno zapovjedno mjesto, op. aut.) u s. V. Solna.

Početak napada u ovoj zapovijedi nije bio reguliran, ali je, kako je već istaknuto, usmeno određen za 5 sati 12. prosinca 1991. godine.

Osim toga, naročitim uputama za izvršenje borbenog zadatka za 102. brigadu bilo je regulirano:

Po ispoljenom dejstvu 10. br TO (Teritorijalne obrane; stariji način označavanja jedinica HV, op. aut.) u rejonu s. Gračanica i neutraliziranja neprijateljevih snaga u s. Stankovac, 36. inžpontb (inženjerijsko-pontonirska bojna, op. aut.) u s. Šišinec uspostavlja DMP koje prerasta u SMP. Za prelazak 36. inžpontb osigurava 12 čamaca sa v/m (vanbrodskim motorima, op. aut.), 1 GSP i 1 PTS (...) (nepotrebno izostavljeno, op. aut.). Raspored prelaska preko r. Kupa odvijati će se ovim redom: artiljerija za podršku, transport PTM i PPM (protutenkovskih mina i protupješačkih mina, op. aut.), tenkovi i OT (oklopni transporteri, op. aut.), transport municije i ostalo prema odluci Zapovjednika mjesta prelaska. Prioritet u tim prelazima imaju ranjenici i sanitetsko osoblje (upute, str. 1-2).

Upute nadalje predviđaju (strana 2):

102 br: do 01,00 (sati na "D", op. aut.) 1. bat. (bataljun, bojna, op. aut.) razmjestiti u rejonu Trsje u gotovosti za pokret u s. Šišinec.

3. bat. do 01,00 u rejonu Vratečko i u gotovosti za pokret ka ušću r. Glina nakon zauzimanja ATJ Sisak.

2. bat. do 02,00 razmjestiti u širem rejonu Trsje u gotovosti za prebacivanje skelom u s. Šišinec nakon ovladavanja 1. bat. sa mostobranom u s. Gračanica.

NAPOMENA: Potreban broj vozila prema zahtjevu zapovjednika brigade osigurava logistička baza OG.

Pravac kretanja: Donja Posavina - Sisak - Lekenik - Buševac - Kravarsko - D. Hruševac - Hotija - Trsje, a 3. bataljon Donja Posavina - Sisak - Letovanić - Vratečko.

Smjer dovođenja, osim za 3. bojnu 102. brigade, kasnije je promijenjen i zapovijedi zapovjednika brigade određen je drugi smjer. Kompletna zadaća 102. brigade, kako proizlazi iz raspoloživih dokumenata, prikazana je na ZEMLJOVIDU III.: Shema zadaće 102. brigade u VIHORU.

Iz citiranih dokumenata je vidljivo:

- I. 102. brigada ojačana je Glinskim bataljunom; međutim, iz kasnijih preciziranja zadaća Glinskog bataljuna ovo ojačanje ostalo je sporno (o tome više u sljedećem potpoglavlju).
- II. 102. brigadi određeni su smjer i vrijeme dovođenja, te očekujući rajon prije uvođenja u napad. Kod toga je bitno uočiti da 1. i 2. bojna 102. brigade trebaju forsirati rijeku Kupu u selu Šišinec, a predviđeno je da 3. bojna prelazi preko mosta na rijeci Glini.
- III. Prije prelaska 102. brigade, 10. brigada treba ovladati rajonom sela Gračanice, a ubačene snage (o kojima će još biti govora u sljedećem potpoglavlju) trebaju savladati neprijatelja u selu Stankovac i zauzeti most na rijeci Glini.
- IV. Glavne snage 102. brigade trebaju napadati smjerom s. Stankovac - s. Viduševac, a pomoćne snage smjerom rijeka Glina - G. Jame - s. Hađer. Bliža zadaća je na crti s. M. Solna - s. Hađer, a sljedeća s. Viduševac - s. Dvorište, gdje se jedinice trebaju ukopati i podržati uvođenje svježih snaga.
- V. U zoni napada 102. brigade predviđena je uporaba oklopno-mehanizirane postrojbe Operativne zone Zagreb jačine 11 tenkova i 3 oklopna transportera odnosno borbena vozila pješništva, s kojom treba ostvariti tijesno sudjelovanje.

1.5 Zadaće i uloge susjednih i sudjelujućih jedinica

Prema zamisli i odluci Zapovjedništva OGSB, 102. brigadi susjedne jedinice u VIHOR-u jesu: desno 10. brigada TO, a lijevo 2. "A" brigada ZNG (jačine oko taktičke grupe, dok su ostale postrojbe ove brigade na drugim ratištima). Sudjelujuće jedinice jesu Glinski bataljun, ATJ Sisak, 36. inženjerijsko-pontonirska bojna i oklopno-mehanizirana jedinica OZZ. Na obali Kupe u selu Šišinec nalazi se i dio policijskog odreda "Braća Radić"- Sisak koji se u zapovijedi ne spominje. Zadaće ovih jedinica i njihov predviđeni utjecaj na izvršenje zadaće 102. brigade dani su u borbenim dokumentima OGSB.

10. brigada TO. Zapovijedi OGSB zadaće ove brigade određene su ovako: *"U toku noći na "D" nasilno prelazi preko r. Kupe u rejon (sic!, trebalo bi stajati "u rajonu" op. aut) s. Pokupsko i Gajdekovo, izrađuje prelaz u minskim poljima i neutralizira neprijateljske otporne točke u rejonima K. 199, Kobiljača, s. Slatina, s. G. Bučica, s. D. Taborište, prelazi u odlučujući napad na glavnom pravcu pravcu s. Gračanica - Pokole - s. G. Taborište i pomoćnom Pokupsko - s. G. Bučica - s. G. Taborište (...). U bližem zadatku izbiti na liniju Kobiljača (tt. 188) - Popovo kućište (tt. 155) - Rastova kosa (tt. 199), a u daljem na liniju s. G. Bučica - s. G. Taborište - s. Sumari (...) Granica: (...) lijevo s. Gračanica (k. 102) - Jurčevac (tt. 213) - Pokole (š. Kučica) - s. Sumari."*

Iz zadaće koju je dobila 10. brigada može se zaključiti da je glavno mjesto prijelaza 102. brigade preko rijeke Kupe na samoj granici s 10. brigadom, a selo Gračanica je u zoni 10. brigade. Uputama je predviđeno da 102. brigada počne prelaziti rijeku Kupu tek kad 10. brigada osigura Gračanicu. Isto tako, vidljivo je da u daljnjim djelovanjima 10. brigada stalno štiti desni bok 102. brigade, te da vezuje

snage neprijatelja koje djeluju na smjeru Viduševac - Pokupsko. Dakle, izvršenje zadaća 10. brigade ključno utiče ne mogućnost izvršenja zadaće 102. brigade.

2. brigada "A". "2. brigada "A" s 2. bojnom 144. brigade: Po ispoljenom napadnom djelovanju 102. br. "R" na G. i D. Jamama iz sadašnjeg rejonu obrane uz snažnu art. (artiljerijsku, topničku, op. aut.) pripremu prelazi u energičan napad na pravcu s. Slana - s. Glinska Poljana - s. Graberje. (...) U bližem zadatku ovladati s s. Glinska Poljana - Šestanj (tt. 239), a u daljem izbiti na komunikaciju s. Marinbrod - s. Graberje."

Iz navedenog je vidljivo da je napad 2. brigade uvjetovan uspjehom 102. brigade. Nejasno je zašto 2. brigada nema nikakvih obveza prema oslobađanju mosta na Glini koji drže snage neprijatelja a s kojima je 2. brigada u neposrednom dodiru. U daljnjem razvoju 2. brigada štiti lijevi bok 102. brigade.

Glinski bataljun. U zapovijedi je podređen 102. brigadi. Međutim u uputama mu se daju zadaće koje tu podređenost čine samo formalnom. Tako je u uputi rečeno: *Glinski bataljun je jedinica koja ima najviše borbenog iskustva, koje je u ovom trenutku od izuzetne važnosti.*

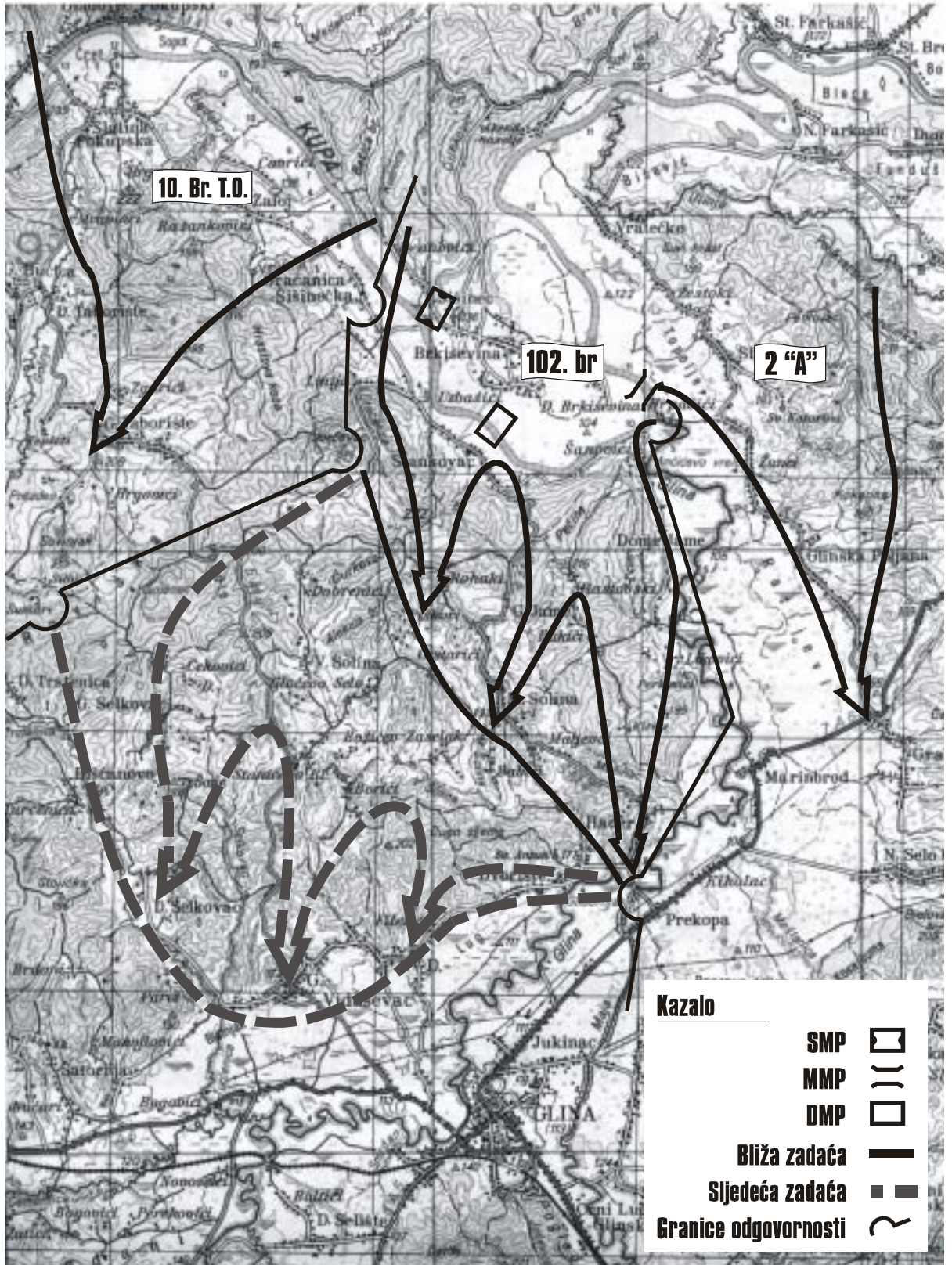
U skladu s tom ocjenom, Glinski bataljun dobija četiri zadaće i to:

- S izviđačko-diverzantskom grupom (IDG) i ATJ uništiti neprijatelja u selu Stankovac;
- Ubaciti IDG u rajon Pokole i sela Viduševac radi djelovanja u neprijateljskoj pozadini i sprječavanja protunapada neprijatelja;
- U svaku bojnu 102. brigade i 10. brigade rasporediti 10 vojnika, a uz svaki tenk po dva vojnika kao vodiče; te
- Ostatkom ljudstva držati pod kontrolom važne objekte na oslobođenom području.

Dakle, Glinski bataljun ključno utiče na zadaću 102. brigade. Omogućuje prijelaz, sprječava protunapade i osigurava orijentaciju jedinica na nepoznatom terenu.

ATJ Sisak. Zadaće ATJ regulirane su na strani 2. uputa za izvršenje zadaće (uz važnu pripomenu da postoje dvije verzije strane 2. uputa). Po onome što je navedeno na strani 2., ATJ Sisak ima sljedeću zadaću: *ATJ Sisak (minus 20 ljudi koje uključiti u IDG Glinskog bataljuna) vrši blokadu Stankovačkog brda i na osnovu razvoja situacije uništava neprijateljske snage u tom rejonu. Po izvršenju ovog zadatka vrši čišćenje terena na pravcu Stankovačko brdo - selo Babić - M. Solna - kota 193 - Babići - Popovo brdo - D. Viduševac gdje organizira čvrstu i upornu obranu i sprečava prodor agresora iz pravca Gline.* Na istoj strani uputa, u pojašnjenju zadaće 3. bojne 102. brigade, navodi se: *3. bat do 01.00 u rejonu Vratečko i u gotovosti za pokret ka ušću r. Glina nakon zauzimanja ATJ Sisak.*

ZEMLJOVID III. - Zadaća 102 br. u operaciji VIHOR i pravci djelovanja susjednih jedinica

Kako nemam pouzdanih podataka je li ova druga zadaća stvarno izdana ATJ-u ili nekoj drugoj jedinici, pitanje mosta na rijeci Glini ostaje otvoreno. U svakom slučaju, izvršenje zadaće ATJ također značajno utiče na izvršenje zadaće 102. brigade.

36. inženjerijsko-pontonirska bojna osigurava sredstva za prijelaz rijeke Kupe i ljudstvo za rukovanje njima, te vrši prevoženje preko Kupe i povrat. Prema tome, jasno je da ova postrojba ima jednu od najvažnijih uloga u izvršenju zadaće 102. brigade.

Oklopno-mehanizirana jedinica Operativne zone Zagreb. Iz dokumenata nije jasno je li ona podređena 102. brigadi ili nije. U svakom slučaju, tenkovi i oklopni transporteri trebali su biti nositelji udara i tempa u napadu, a imali su i važnu psihološku ulogu.

Policijski odred "Braća Radić" u dokumentima se izričito nigdje ne spominje. Međutim, njegova uloga trebala je biti znatna. Prije svega to se odnosi na obavještajnu potporu brigade, a zatim na osiguranju očekujućeg rajona, te na potporu u forsiranju rijeke.

U uputama za izvršenje zadaće navodi se da će prvi put u borbenim djelovanjima biti uporabljeni zvučni efekti (imitacija borbenog djelovanja helikoptera, tenkova i oklopnih transportera). Gdje će to biti uporabljeno, u dokumentima nije navedeno.

Bez obzira na to što će kasnije još biti govora o ovakvim ulogama susjeda, već sada se može reći da su susjedne i sudjelujuće jedinice ključno utjecale na borbeno djelovanje 102. brigade te da je koordinacija sa njima na terenu bila odlučujući momenat da li će se zadaće 102. brigade ostvariti ili ne. Zadaće susjednih jedinica vidljive su i iz ZEMLOVIDA br. III.

1.6 Kronologija operacije VIKOR (od 11. do 15. prosinca 1991. godine)

11. prosinca 1991. godine

Toga dana u 20 sati sve jedinice dobile su konačnu pismenu zapovijed za napad i upute za njeno izvršenje, pa i 102. brigada. Zapovjedništvo brigade po prijemu zadaće u dilemi je krenuti ili ne. Traži se sastanak sa zapovjednikom OGSB; sastanak se, prema svemu sudeći, i održao. Tek nakon toga donosi se konačna odluka da se ipak krene. Budući da nema vremena za bilo kakvo ozbiljnije planiranje, zapovjedništvo izdaje pismenu zapovijed za dovođenje ("Zapovijed za pokret", v. popis dokumenata na kraju teksta). Tom zapovijedi jedinice brigade dovedene su u očekivajući rajon, u mjesta koje je odredilo zapovjedništvo OGSB (vidi shemu na ZEMLOVIDU III.). Navodno je zadaća za forsiranje rijeke i za napad zapovjedništvima bojni izdana usmeno (prema nalazima GIO od 18. prosinca 1991. godine).

12. prosinca 1991. godine

Tijekom noći 11. na 12. prosinca preko rijeke Kupe prebacuje se izviđačko -diverzantska grupa Glinskog bataljuna i ATJ. Oni napadaju neprijateljske snage u selu Stankovac, M. Solna i dijelu sela Gračanica. Razbijaju neprijatelja (oko 60 izbačenih iz borbe) i zauzimaju selo Stankovac gdje čekaju prihvat 102. brigade. 36. inženjerijsko-pontonirska bojna u selu Šišinec i u rejonu Gajdekovo do 4 sata priprema sredstva za prijelaz. Prve jedinice počinju prelaziti čamcima u 4.30 sati.

Oko 8 sati neprijatelj počinje djelovati minobacačima oko mjestra prijelaza 102. brigade, ali to značajnije ne ometa odvijanje prelaženja. Do 9 sati 1. bojna 102. brigade prešla je rijeku Kupu i ulazi u selo Stankovac.

10. brigada nije se pokrenula i nijedna njena jedinica ne prelazi Kupu ni na jednom određenom prijelazu. 2. bojna 102. brigade pristiže na lijevu obalu rijeke Kupe, ali bez prisustva svojih zapovjednika ne želi prijeći Kupu. Tek poslijepodne, oko 16 sati, Kupu prelazi 1. pješačka satnija 2. bojne.

Od 10.00 do 13.00 Kupu prelazi oklopno-mehanizirana jedinica Operativne grupe Zagreb, s osam tenkova i dva oklopna transportera koje prevozi GSP. Tenkovi i dio pješaštva kreću prema M. Solni gdje su u zaseoku Babići (oko 4 km od mjesta prelaza) zaustavljeni djelovanjem neprijateljskih tenkova te se vraćaju u Stankovac.

Suočen s ovakvim razvojem situacije, zapovjednik OGSB (prema izvješću GIO od 18. prosinca 1991. godine) osobno dolazi u selo Stankovac i djelimično korigira zadaću 102. brigade. Naređuje da 2. bojna zauzme selo Gračanica i zaštiti desni bok, a da 1. i 3. bojna nastave izvršenje zadaće na glavnim smjerovima napada.

U predvečernjim satima, dio ljudstva ATJ koje je bilo prešlo Kupu, napušta selo Stankovac. Nije poznato kako je do toga došlo, odnosno je li to bilo planski, prema čijem naređenju ili samovoljno.

Tijekom dana, 3. bojna 102. brigade posjeda polazne položaje u selu Vratečko, ali tu ostaje zbog toga što nije zauzet most na rijeci Glini, kod ušća u rijeku Kupu.

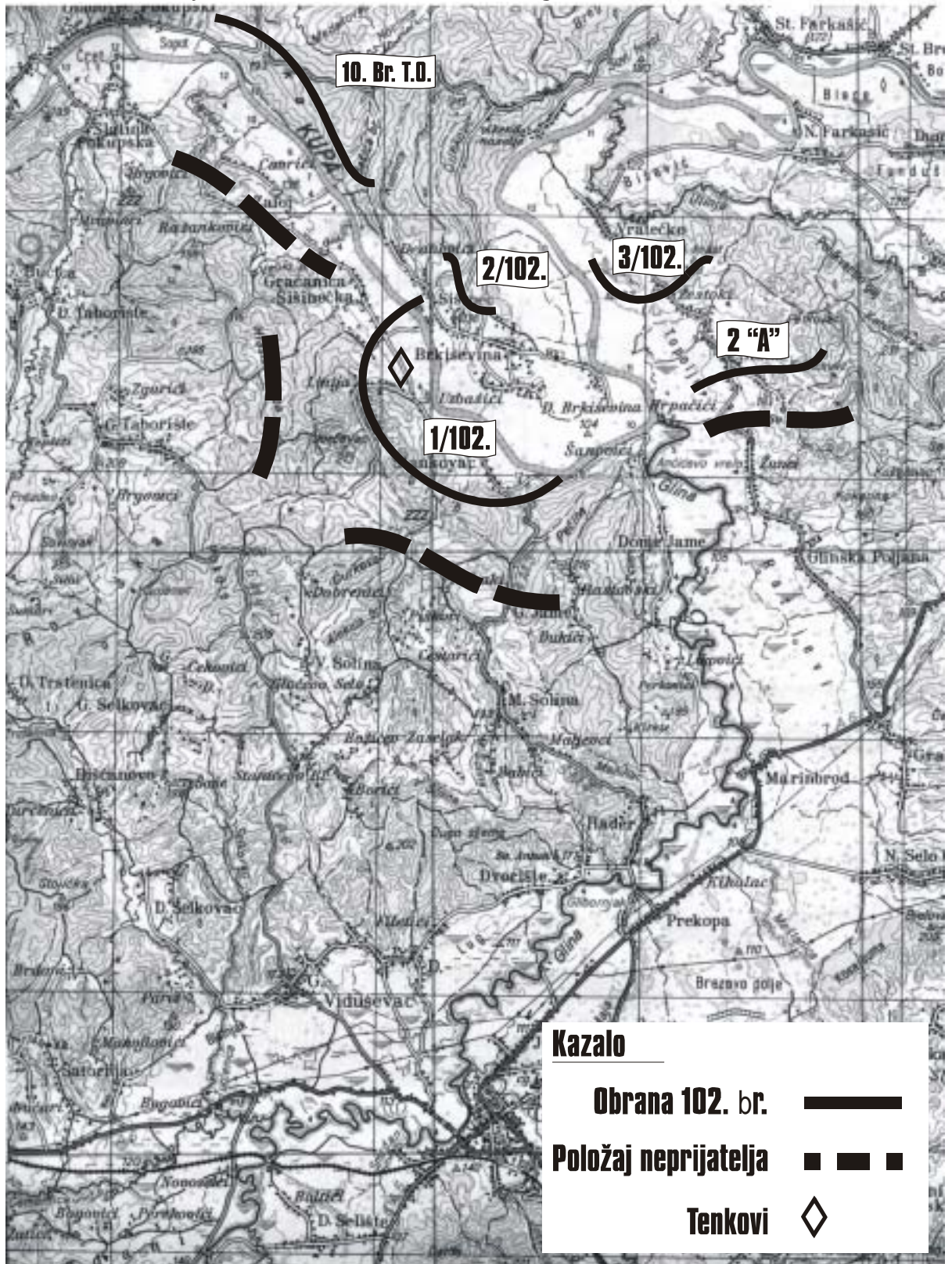
Zbog toga što se njegova jedinica nije pokrenula i nije izvršila nijednu zadaću, zapovjednik 10. brigade je u večernjim satim 12. prosinca smijenjen s dužnosti.

Unatoč poteškoćama i problemima, naše snage su toga dana uspjele u potpunosti iznenaditi neprijatelja, nanijeti mu osjetne gubitke i zauzeti selo Stankovac.

Noć 12. na 13. prosinca 1991. godine

Noć je bila vrlo hladna s temperaturama koje su se spuštale do oko 15°C ispod ništice. Ljudstvo 1. bojne 102. brigade i oklopno-mehanizirane jedinice povlači se u neporušene kuće u selu Stankovac i tu uz osiguranje čeka jutro. 1. satnija 2. bojne 102. brigade povlači se iz sela Gračanica u selo Šišinec. Dio ljudstva 36. inženjerijsko -pontonirske bojne također se povlači u bazu odvođeci i sredstva

ZEMLJOVID IV. - Situacija u selu Stankovac 12/13. 12. 1991. godine

za prelaženje preko rijeke, dok na mjestima prijelaza ostaju četiri do šest desantnih čamaca s vanbrodskim motorima. Zapovjedništvo 102. brigade nalazi se na zapovjednom mjestu u selu Farkašić. (Situacija je prikazana na ZEMLOVIDU IV.)

Već i letimičan pogled na razvoj situacije tijekom noći, mogao je sve zapovjednike navesti na krajnji oprez i poduzimanje nekih akcija već u noći.

13. prosinca 1991. godine

U ranim jutarnjim satima, prema nekim podacima oko 7 sati, iz smjera Gornjih Jama, Solne i Gornjeg Taborišta neprijatelj počinje jak tenkovsko-minobacački napad na selo Stankovac i na mjesto prijelaza u selu Šišinec.

Nekako u isto vrijeme, možda čak i prije početka napada neprijatelja, jedan tenk oklopno-mehanizirane jedinice OZZ odlazi prema Gračanici gdje upada među neprijateljske vojnike, a posada biva svirepo likvidirana. Prema nekim navodima, nakon toga proširila se vijest da je neprijatelj zauzeo prijelaz u Šišincu. Među ljudstvom 1. bojne 102. brigade i oklopno-mehanizirane jedinice OZZ širi se panika, te počinje neorganizirano povlačenje prema rijeci Kupi u području sela Šišinca.

Na prijelazu se nalazi samo četiri do pet čamaca koji ne mogu prihvatiti sve vojnike, a skela za prijevoz (GSP) i plivajućih transportera (PTS) nema. Nezaklonjeno ljudstvo koje pristiže do rijeke trpi gubitke. Manji broj vojnika se odlučuje preplivati Kupu, pri čemu se neki zbog hladnoće utapljaju.

Kako nema sredstava za prebacivanje oklopnih sredstava, njihove posade prelaze Kupu kao pješaci i ostavljaju tenkove i oklopne transportere na desnoj obali. Zapovjednik oklopno-mehanizirane jedinice OZZ iz jednog je tenka uništio ostavljene tenkove i dva oklopna transportera, a potom posljednji tenk uništio eksplozivom, kako tehnika ne bi neprijatelju pala u ruke.

Ljudstvo 1. bojne 102. brigade koje je uspjelo prijeći Kupu, zajedno s ljudstvom 2. bojne, u panici se povlači putem Šišinec - Letovanić. Veći dio vojnika odlazi u Zagreb, a manji dio u dotadašnje očekujuće rajone oko Siska.

3. bojna ostaje na položaju u selu Vratečko gdje je izvrgnuta topničkom napadu neprijatelja skoro cijeli dan i noć. Zapovjedništvo 102. brigade povlači se u selo Galdovo.

Time operacija VIHOR, barem što se tiče sudjelovanja 102. brigade, završava i propada.

14. prosinca 1991. godine

Zapovjedništvo 102. brigade izvještava zapovjedništvo OGSB da se od ukupnog sastava brigade 398 ljudi još nalazi na prostoru Siska, a 1137 da je u Zagrebu, navodno po odobrenju Operativne zone Zagreb. Brigada izvještava da su u akciji poginula četiri čovjeka, da je nestalo 17 ljudi, a ranjeno da je 19 ljudi.

15. prosinca 1991. godine

Preostali sastav 102. brigade povlači se u Zagreb.

Rezime djelovanja susjednih i sudjelujućih jedinica od početka operacije do D+3 pokazuje da su one svoje zadaće izvršile samo djelomično ili ih uopće nisu izvršile te da su pretrpjele značajne gubitke. 10. brigada ostala je inertna, pa ni smjenjivanje njenog zapovjednika (12. prosinca) više nije moglo preokrenuti situaciju. Dijelovi 2. "A" brigade, mada izvode neprekidne napade na svom pravcu ne uspijevaju razbiti obranu neprijatelja od 12. do 14. prosinca, budući da 102. brigada nije izvršila zadaću (ovladala Gornjim i Donjim Jamama). 14. prosinca 2. brigada razbija neprijatelja oko Sv. Katarine i u dijelu Glinske Poljane, međutim to nije moglo dovesti do promjene razvoja situacije u operaciji VIHOR. Oklopno-mehanizirana jedinica OZZ gubi četiri čovjeka, te osam tenkova i dva oklopna transporter. 36. inženjerijsko-pontonirska bojna gubi sedam čamaca. Ostale jedinice na drugom glavnom pravcu napada nisu polučile nikakav stvarni uspjeh.

Do 15. prosinca operacija VIHOR definitivno propada bez rezultata.

1.7 Neposredne posljedice neuspjeha VIHORA i 102. brigade

I danas je teško objektivno sagledati i prosuditi sve negativne posljedice neuspjeha VIHORA i 102. brigade. One najteže i najneposrednije posljedice bili su ljudski gubici koji su na kraju iznosili 17 poginulih i 19 ranjenih. Najznačajnije materijalne gubitke predstavljalo je uništenje deset oklopnih sredstava i sedam desantnih čamaca. Jedna cijela brigada Hrvatske vojske izbačena je iz borbe (102. brigada ponovno će se aktivirati tek krajem veljače 1992. godine). U cijeloj OGSB moral je opao, srećom bez težih posljedica.

Negativan utjecaj neuspjeha operacije najjače se pokazao u Zagrebu gdje su širene neprovjerene i najčešće dramatične vijesti.

2. UZROCI NEUSPJEHA OPERACIJE VIHOR

Pri razmatranju neuspjeha operacije VIHOR i 102. brigade ne treba zaboraviti specifične uvjete koji su vladali u ratu u Hrvatskoj 1991. godine, a posebno na sisačkoj bojišnici. Kad se govori o VIHORU, radilo se makar i o najstrožoj raščlambi u okviru vojne vještine, ne smiju su podcijeniti bitne značajke tadašnje situacije.

Na prvom mjestu valja ustvrditi da je riječ o vremenu stvaranja Hrvatske vojske. Ona se stvara od samog početka u svakom pogledu - organizacijski, logistički, borbena, moralno, rukovodno itd. Pored toga, ona se stvara u izuzetno teškim uvjetima: napada na narod i zemlju uz istovremenu urgentnu potrebu da se odmah, bez posebnih priprema, jedinice koje su tek stvorene upute na prvu crtu bojišnice. U takvim uvjetima formirana je i 102. brigada.

Na sisačko-banijskoj bojišnici, zbog njene veličine, važnosti i broja raspoloživog domaćeg ljudstva bilo je nužno angažiranje ljudi i jedinica iz drugih dijelova Hrvatske. Posebno se to odnosi na grad Zagreb. U prvom poglavlju već smo spomenuli dolazak 100., 144. i 145. brigade na ovo područje. Dolazak zagrebačkih jedinica značio je ogromnu pomoć OGSB i svim braniteljima Banije, ali je otvaralo i specifične probleme. Dolazili su, mahom, ljudi bez ikakvog ratnog iskustva i navikli na urbane uvjete života; na nepoznatom prostoru, odjednom bi bili suočeni sa surovošću rata i golom borbom za preživljavanje. Ni 102. brigada nije u tome mogla biti izuzetak.

Treba imati u vidu i ratne uvjete kao takve. Na greške i propuste lako je ukazivati s mirnodopske vremenske distance i bez posebne osobne odgovornosti. U uvjetima kada zapovjednik i zapovjedništvo osobno odgovaraju za ljude, postrojbe, gradove i sela, i kada su suočeni s nadmoćnim neprijateljem, teško je baš u svakom trenutku i kod svakoga očekivati odlučivanje hladne glave. Ogromna, prije svega moralna odgovornost pred ljudima kojima se zapovijeda i pred narodom čija se nadanja nastoje ostvariti, stvaraju dodatno breme. S ovim problemima suočavalo se 1991. godine zapovjedništvo OGSB i cjelokupni zapovjedni i vojnički kadar 102. brigade, koje, osim toga, nije imalo ni dana ratnog iskustva.

Rat je, na poslijetku, ipak ovisan i o slučajnostima. Da su se kojim slučajem neki događaji odigrali drugačije i da su se drugačije slučajile pojedinosti, koje ću opširnije izložiti, danas bi se V_{IHOR} izučavao kao svijetli primjer ratne domišljatosti i uspjeha.

2.1 Operacija V_{IHOR}: podrijetlo zamisli, njena osmišljenosti i otvorena pitanja

Prvo pitanje u vezi ove operacije glasi: od koga je potekla ideja da se ona provede? Odnosno: čija je to operacija bila i koja ju je krajnja zapovjedna instancija planirala ili barem odobrila? Sve dosad objavljene raščlambe svode V_{IHOR} na Operativnu grupu za Sisak i Baniju (OGSB) i na 102. brigadu, kao da iznad njih nije bilo nikoga ili da taj u tome nema nikakve odgovornosti, pa izlazi da je V_{IHOR} isključivo ideja OGSB.

Činjenica je da osim zapovijedi i uputstva OGSB ne postoje nikakvi planski dokumenti viših razina zapovijedanja, odnosno oni nisu dostupni autoru. Okolnosti i činjenice sugeriraju da su ti dokumenti ipak morali postojati. Primjerice, Operativna zona Zagreb, 6. prosinca 1991. godine 102. brigadu podčinjava OGSB. Morao je postojati jasan cilj zašto se to čini, iako o tome nema pisanih tragova. Tek se naknadno, u izvješću Glavne inspekcije obrane od 18. prosinca 1991. godine, navodi da je akcija pripremana deset dana i da je bez primjedbi odobrena u Operativnoj zoni Zagreb. Također se navodi izjava zapovjednika OGSB da su u akciji, pored jedinica koje su do tada bile podređene OGSB, trebale učestvovati i 10. brigada i 148. brigada koje su bile u sastavu Operativne zone Zagreb i njoj podređene.

Postojeći dokumenti sugeriraju, prema mojem mišljenju, da je ideja za operaciju V_{IHOR} nadilazila potrebe, kompetencije i mogućnosti OGSB, te da, slijedom toga, nije

ni mogla biti samostalna akcija ovog zapovjedništva, poduzeta izvan nekog šireg operativnog plana. Jedna od naznaka u tom smislu je činjenica da se u odluci zapovjednika OGSB izrijeком navodi da se poslije izvršenja prodora na odabranim pravcima i razbijanja snaga neprijatelja treba *stvoriti uvjete za uvođenje svježih snaga i produženje napada*. Sličan stav stoji u specificiranim zadaćama 10. brigade i 102. brigade, ali nije naveden u zadaćama za 2."A" i 145. brigadu.

Dakle, na što misli zapovjednik OGSB kad u etapi poslije dosizanja crte selo Hađer - selo Viduševac predviđa uvođenje svježih snaga i produženje napada? Koje su to snage, tko ih osigurava, kuda i kojim smjerom trebaju krenuti i s kojim ciljem? O tome u navedenim dokumentima nema ni riječi. Nije vjerojatno, a bilo bi i vojnički neodgovorno, da zapovjednik OGSB pokreće operaciju znajući da ne postoje nikakve svježe snage koje bi eksploatirale njen uspjeh ili je, naprosto, uspješno okončale. S druge strane, kad se izbije na navedenu crtu, pruža se realna mogućnost za produženje napada općim smjerom Glina - Obljaj - granica s BiH. Tim prodorom mogli bi se ostvariti različiti značajni ciljevi kao što su oslobađanje grada Gline, rasijecanje i znatno oslabljivanje snaga neprijatelja na Baniji i Kordunu, oslabljivanje snaga neprijatelja oko Siska i Karlovaca, a vjerojatno bi se stvorili uvjeti i za oslobađanje grada Petrinje. Istovremeno, otvarala se mogućnost za postizanje većeg vojnog uspjeha koji je u to vrijeme Hrvatskoj vojsci bio prijeko potreban iz političkih ciljeva i radi jačanja morala. Ne treba smetnuti s uma da je prosinac 1991. godine vrijeme kada Hrvatska vojska planira napadnu operaciju i postiže početne uspjehe u Zapadnoj Slavoniji.

Dakle, ciljevi koji se otvaraju provođenjem operacije VIHOR mogu se u punom obimu postići samo širom operacijom operativno-strategijskog značaja. Naravno, takvu operaciju zapovjedništvo jedne operativne grupe ne može organizirati ni uz najbolju volju.

Nejasni konačni cilj operacije VIHOR, odnosno nejasnoće oko ciljeva čije bi ostvarenje njeno provođenje omogućilo, vidljiv je iz značajnih slabosti u zamisli za izvođenje operacije koju je, nominalno, stvorilo zapovjedništvo OGSB. Te slabosti u prvom redu jesu u tome što se određuju *dva podjednako važna glavna smjera napada*. Čini se kao da se zapovjedništvo ne može odlučiti između prostora prema Glini i prostora prema Petrinji, mada je za OGSB prostor prema Petrinji daleko važniji. Međutim, dvije trećine pomoćnih smjerova napada nalaze se na glinskom području, a i glavne snage (po broju i po jačini) planiraju se uporabiti na glinskom smjeru. Planiranje izvođenja jedinstvene operacije na dva zemljopisno i topografski gotovo odvojena smjera, od kojih se na jednom napada uz forsiranje rijeke, krajnje je riskantno i odgovaralo bi sasvim drugim ratnim uvjetima, pogotovo što se odnosa snaga i borbene spremnosti jedinica tiče.

Sve u svemu, stječe se dojam da od početka planiranja ove operacije nije bilo do kraja jasno što se njome stvarno želi postići, tko u tome i s kakvim snagama treba sudjelovati te, konačno, tko to treba pripremiti i voditi. U tome je možda i najveća slabost ove operacije. Ako su pak pretpostavke o nužnosti postojanja "većeg" cilja ove operacije netočne, onda su planeri i idejni tvorci ove operacije

pokazali veliko neznanje i oslonili se na nedopustivu improvizaciju. Za vrijeme i mjesto u kome se to događalo to bi bilo prosto nevjerovatno.

2.2 Priprema i organizacija operacije VIHOR

2.2.1 Planiranje i priprema operacije

Uzimajući u obzir konkretne borbene uvjete i ciljeve, zapovjedništvo OGSB i zapovjedništva podređenih jedinica, a posebno onih koje će sudjelovati u napadu forsirajući rijeku - pri čemu je u najtežem položaju 102. brigada koja se dovodi na posve nepoznat teren - bili su suočeni s rješavanjem niza problema u planiranju i pripremi operacije. Valjalo je sačuvati tajnost operacije i osigurati postizanje iznenađenja, razraditi neophodna plansko-provedbene dokumente i s njima upoznati neposredne izvršitelje, izvršiti nužnu koordinaciju i uskladiti sudjelovanje između jedinica na terenu (i ovdje opet najteže uvjete ima 102. brigada), moralno, taktički, tjelesno i organizacijski pripremiti ljudstvo od pojedinca do brigade za izvršenje ovako složene i opasne zadaće, izvršiti logističko osiguranje za dugotrajniju samostalnu borbu od pojedinca do brigade te pripremiti i uvježbati zapovjedništva bojni, brigada i OGSB za vođenje i zapovijedanje ovako složenim operacijama.

2.2.1.a Tajnost. Prema svim pokazateljima, tijekom pripreme i provedbe operacije VIHOR, zapovjedništvo OGSB uspjelo je sačuvati visok stupanj tajnosti pripreme operacije i postići iznenađenje kod neprijatelja. To se postiglo pripremom operacije u vrlo uskom krugu časnika u zapovjedništvu OGSB i u zapovjedništvima podređenih jedinica te početnim raspoređivanjem 102. brigade u područje rijeke Save prema Sunji, čime je neprijatelj doveden u zabludu o mjestu uporabe ove jedinice. Stječe se, međutim, utisak da su za račun tajnosti u drugim dijelovima pripreme počinjeni znatni propusti.

2.2.1.b Plansko-provedbeni dokumenti. Na razini OGSB razrađene su zapovijed za napad, upute za izvršenje borbene zapovijedi i shema odluke na zemljovidu. Na razini 102. brigade izrađena je zapovijed za dovođenje na polazne položaje, a zapovijed za napad izdana je usmeno.

Premda se neuspjeh ove operacije ne može svoditi na neprimjerenu izradu planova, može se kazati da u njima postoje neke nedopustive nesklapnosti. Primjerice, između zapovijedi i uputa OGSB ima ne samo bitnih razlika, nego i kontradiktornih odredbi koje dovode do bitnih nejasnoća; tako, primjerice, nije jasno je li Glinski bataljun podređen 102. brigadi ili nije.

Nadalje, neki ključni dokumenti uopće nisu razrađeni, kao, primjerice, posebni plan prijelaza rijeke Kupe. On nije izrađen kao izvršni dokument, već je plan prijelaza iznijet na više mjesta u zapovijedi i u uputama. Za operaciju nije napravljen poseban plan djelovanja topništva i nije u izvodima dostavljen podređenim jedinicama. Nije razrađen ni novi plan veza, a niti plan logističkog osiguranja operacije. Kad se govori o ovim planovima, ne misli se na tek formalne planove, već na konkretne, u slobodnoj formi pismeno izrađene planove iz kojih će biti vidljivo što se radi, tko

radi i kada. Sve razine vođenja i zapovijedanja nisu dobile odgovarajuće topografske karte prostora izvođenja borbenih djelovanja.

Je li zapovjedništvo OGSB imalo vremena i snaga za izradu ovih planova teško je reći; međutim, ljudi i vremena se za to moralo naći. Ako već ne u tom zapovjedništvu, onda angažiranjem sposobnih ljudi iz drugih postrojbi. Tajnost njihovog rada mogla se postići njihovim izdvajanjem od svakodnevnih poslova na sigurno mjesto. U njihov sastav trebalo je odmah uvesti i ključne ljude iz podređenih jedinica (načelnici stožera, zamjenici zapovjednika bojni, načelnici inženjerije i dr.), što je standardna procedura, poznata iz povijesti ratovodstva.

Poseban problem bio je i u tome što svi izvršitelji do razine zapovjednika bojne nisu bili pravodobno i u potrebnoj mjeri upoznati s bitnim ciljevima i načinom izvršenja zadaće. I to se moglo otkloniti da je radna skupina za pripremu izradila izvodne dokumente koji su 11. prosinca uvečer mogli biti jednostavno uručeni izvršiteljima. Za 102. brigadu, zbog uvjeta u kojima izvršava zadaću a i zbog njenog neiskustva, trebalo je izraditi detaljnu borbenu dokumentaciju, svakako zapovjed za napad zapovjedništva brigade sa shemom odluke, izvod iz plana prelaska rijeke Kupe, izvod iz plana djelovanja topništva, plan logističkog osiguranja napada, izvod iz plana veze i zapovijedi za napad za sve tri bojne, zajedno sa shemom odluke. Te dokumente brigadi je trebalo uručiti najkasnije 11. prosinca u večernjim satima. Nakon primitka zapovijedi za napad, zapovjedništvo brigade jednostavno više nije imalo vremena za planiranje i izradu bilo kakvih dokumenata, a vrijeme ih je sililo na izvršenje. I ovdje se stječe dojam da je sve bilo nedopustivo podređeno tajnosti i iznenađenju. Međutim, nismo iznenadili samo neprijatelja nego i sebe same, i to se pokazalo kobnim.

2.2.1.c Koordinacija i sudjelovanje jedinica. Činjenica da mnoge jedinice, čije je sudjelovanje bilo ključno za uspjeh operacije, nisu izvršile postavljene zadaće, govori u prilog tome da nije izvršena kvalitetna koordinacija na terenu ili da je uopće nije bilo. Tako se moglo dogoditi da 10. brigada uopće ne krene u napad, da 2. bojna 102. brigade izvrši nepotpun i nepravodoban prijelaz, da izostane potporno djelovanje topništva, da inženjerijska sredstva, osobito skele i plivajući transporter, budu u noći s 12. na 13. prosinca povučeni iz područja prelaska rijeke, da se ATJ povuče prije kraja djelovanja i da se ne zauzme važan most na rijeci Glini. Upravo su nabrojana pitanja morala biti riješena koordinacijama na terenu, a zakazivanje u ovim pitanjima jedan je od glavnih uzroka propasti akcije.

2.2.1.d Moralna, taktička, organizacijska i tjelesna priprema ljudstva 102. brigade. Ranije je već spomenuta obuka 102. brigade, izvedena u Zagrebu i četiri dana po dolasku u Sisak. Od svega što je trebalo biti sadržaj te obuke, izvedena je obuka u veslanju na čamcima na rijeci Odri (međutim, ljudstvo brigade preko rijeke Kupe prevezli su čamci s vanbrodskim motorima). Pitanje je i je li časnički sastav brigade bio stručno i metodološki osposobljen za planiranje i provođenje ovakvih priprema. Druge časnike nije bilo moguće angažirati, jer ih na raspolaganju nije bilo, pa je, dakle, bar trebalo produžiti vrijeme priprema brigade i izvesti najprije pripremu časnika, a onda jedinica. Svugdje se radilo na brzinu i u žurbi,

što je posljedica propusta u planiranju. Nedopustivo je da se ljudstvo ne pripremi za iznenađenja i ne poduči, barem elementarno, ponašanju u nepredviđenim situacijama. Zato pojava panike 13. prosinca ne predstavlja posebno iznenađenje.

2.2.1.e Logističko osiguranje operacije, posebno 102. brigade. O ovom pitanju, koje je pored morala i vođenja i zapovijedanja, središnje pitanje svakog borbenog djelovanja, nema mnogo službenih podataka. Postoje samo izjave živih sudionika, vojnika koji se žale na nepostojanje bilo kakvog logističkog osiguranja te na to da je logistika ostala skroz pozadi, na lijevoj obali Kupe. Jedan od logističkih problema pokazao se 12. prosinca navečer kad je temperatura pala na 15°C ispod ništice. U takvoj situaciji ljudi su prisiljeni potražiti zaklon u selu i ne mogu se dulje zadržavati na položajima u šumi na brdu iznad Stankovaca. Ujutro, gladni, žedni i promrzli, bili su iznenada izloženi snažnom napadu neprijatelja. Pojava panike u takvim uvjetima ne treba izazvati čuđenje.

2.2.1.f Priprema zapovjedništva 102. brigade i njenih bojni za vođenje i zapovijedanje. Premda će se o vođenju i zapovijedanju još posebno govoriti, mora se i ovdje naglasiti da su zapovjedništvo 102. brigade i zapovjedništva njenih bojni bila posve nepripremljena za vođenje i zapovijedanje u ovako složenoj operaciji. S njima nije izvedena ni elementarna skupna obuka na temu napada s forsiranjem rijeke. Nije izvršeno ni skupno zapovjedno izviđanje, barem u blizini zone uporabe.

Na poslijetku, zapovjedništva po prijemu zadaće nisu imala vremena za bilo kakve pripreme jer su odmah morala ići na izvršenje. Upozoriti valja da je brigada imala samo sedam sati vremena za dovođenje iz daljine od 30 kilometara te za pripremu za napad. Očekivati od neiskusnih pričuvnih časnika u činu poručnika ili natporučnika da će uspješno voditi brigadu u napad s forsiranjem rijeke, i to noću, nadmašuje svaki optimizam.

2.2.2 Organizacija forsiranja rijeke Kupe

Organizacija forsiranja rijeke Kupe trebala je biti jedno od ključnih pitanja i sadržaja pripreme i provedbe VIHOR-a, osobito kad je u pitanju 102. brigada. Ranije smo naveli određena mjesta prelaza, ljudstvo i sredstva za prevoženje te osnovne elemente plana prijelaza, a govoreno je i o nedostatku plana prelaska. U kronologiji ukazano je i na određene probleme koji su se pojavili tijekom prijelaza.

Sada želim istaći neke krupnije nedostatke u pripremi i provedbi prelaza preko rijeke Kupe. Od predviđena tri mjesta prijelaza za 102. brigadu desantno-skelsko mjesto prijelaza Šišinec, desantno mjesto prijelaza Stankovačko polje i mosno mjesto prijelaza most na Glini, samo je jedno (Šišinec) realizirano. Ostala dva ni u pripremi nisu riješena. Za most na rijeci Glini ne zna se tko će ga zauzeti, a za desantno mjesto prijelaza Stankovačko polje nisu određena sredstva i ljudstvo koje organizira prijelaz.

Ključna pogreška kod prelaska rijeke bilo je nedefiniranje zauzimanja mosta na rijeci Glini. Zbog toga nije uvedena 3. bojna 102. brigade, a to je znatno oslabilo borbenu sposobnost brigade, pogotovo kad se vidjelo da nije krenula 10. brigada, a ni cijela 2. bojna 102. brigade. Nadalje, nije se smjelo dogoditi da prijelaz Šišinec i

njegova zaštita bude praktično u nadležnosti druge jedinice, naime 10. brigade. To se moglo riješiti drugačijim određivanjem zone odgovornosti u napadu. Po izvršenom prijelazu morao se formirati mostobran u funkciji zaštite snaga koje su prešle i snaga koje će naknadno prelaziti. Taj mostobran morao je predvidjeti snage za kontrolu dominantnih visova iznad sela Stankovac, kontrolu puta Stankovac - M. Solna, zaštitu boka prema Gračanici i selu Slana i zaštitu mjesta prijelaza. Ovu zadaću mogli su obaviti dio Glinskog bataljuna, ATJ, policijski odred "Braća Radić" i dio 1. bojne 102. brigade. Djelimično je to predviđeno u zadaći ATJ i Glinskog bataljuna, no nije poznato je li to i provedeno. Na posljeticu, nije se smjelo dogoditi da dio najiskusnijih snaga koje su oslobodile Stankovac napuste to područje 12. prosinca uvečer. Njihov zadatak mogao je biti završen tek kad se 102. brigada utvrdi na položajima preko Kupe. Dakle, može se zaključiti da su i propusti u organizaciji prijelaza preko rijeke Kupe pridonijeli neuspjehu 102. brigade.

2.2.3 Sustav zapovijedanja i veza

Zapovijedi za napad OGSB određeno je da zapovjedno mjesto OGSB bude u Sisku, zapovjedno mjesto 102. brigade u selu Stari Farkašić, a naredno zapovjedno mjesto 102. brigade u rajonu sela Velika Solna. Uputama za izvršenje borbenog zadatka (točka 1) određeno je da *sa svim snagama proboja na pravcu Pokupsko - Viduševac zapovijeda Štab sastava: Zamjenik zapovjednika OG (operativne grupe, op. aut.) za Sisak i Baniju, Zapovjednik OG za Zagreb, Zapovjednik 10. brigade.* Prvo pitanje koje se ovdje neminovno postavlja jest o mjestu zapovjednika 102. brigade u sustavu zapovijedanja, odnosno u štabu operacije, budući da je ova brigada napadala na glavnom pravcu.

Ovako postavljeno zapovijedanje ima i niz drugih manjkavosti. Mjesto štaba za zapovijedanje operacijom nije određeno, a njegov sastav je nedovoljan. Taj štab trebao je imati zapovjedno mjesto u Šišincu (Brkiševina, Orleković) a naredno zapovjedno mjesto u Stankovcu. Umjesto štaba to je moglo biti i izdvojeno zapovjedno mjesto OGSB kojem se sastav mogao proširiti za zapovjednika 102. brigade, zapovjednika Glinskog bataljuna, zapovjednika ATJ, zapovjednika 36. inženjerijsko-pontonirske bojne, načelnika topništva OGSB, obavještajca OGSB, načelnika inženjerije OGSB, pomoćnika zapovjednika OGSB za informativno-psihološku djelatnost i pomoćnika zapovjednika OGSB za logistiku.

Nadalje, zapovjedno mjesto 102. brigade postavljeno je predaleko od područja izvršenja zadaće. Ono je moralo biti u selu Orleković s izdvojenim zapovjednim mjestom br. 1 (IZM-1) u Šišincu, IZM-2 u selu Stankovac i IZM-3 u selu M. Solna. U svakom slučaju, trebalo je zapovjedna mjesta OGSB i 102. brigade, a osobito njihova izdvojena zapovjedna mjesta, uskladiti kako prostorno tako i vremenski, tako da se zapovijedanjem pokriju sve ključne točke i da ne dođe do udvostručavanja zapovjednih mjesta. Isto tako nisu određena ni zapovjedna mjesta Glinskog bataljuna, ATJ i 36. inženjerijsko-pontonirske bojne. Ona su u svakom slučaju trebala biti na mjestima koja su u neposrednoj blizini izvođenja borbenih djelovanja njihove jedinice.

Kako je zapovijed za napad podređenim jedinicama 102. brigade izdata usmeno, nije poznato jesu li i gdje određena zapovjedna mjesta njenih bojni.

Ove su se okolnosti pokazale kritičnima za događanja koja su uslijedila 13. prosinca ujutro. Istina je da osim zapovjednika 1. bojne 102. brigade s vojskom u tom času nije bilo nikoga s viših razina zapovijedanja tko bi mogao bolje prosuditi situaciju i donositi razložne odluke.

Iz pisanog izvješća načelnika veze 102. brigade vidljivo je da sustav veza nije uopće funkcionirao. To je vidljivo i iz navoda zapovjedništva OGSB da dana 13. prosinca nije od 102. brigade primilo nikakva uznemirujuća izvješća. To, dakako, zapravo i nije stvar veze već organizacije, jer veza samo omogućuje postavljenoj organizaciji da funkcionira. Ako nema organizacije, nikakva je veza ne može nadomjestiti.

Može se stoga zaključiti da je vođenje i zapovijedanje operacijom VIHOR na svim razinama bilo slabo i nedostatno te da je to jedan od važnih uzroka propasti akcije.

2.2.4 Uloga susjednih i sudjelujućih jedinica

Ranije smo već podrobnije naveli zadaće susjednih i sudjelujućih jedinica i značenje ostvarenja njihovih zadaća za izvršenje zadaće 102. brigade. Ovdje ćemo naglasiti neke ključne probleme suradnje i sudjelovanja.

Na prvom mjestu to je uvjetovanost zadaće 2. "A" brigade kao lijevog susjeda, čije se pokretanje predviđa tek nakon što 102. brigada postigne uspjeh. Logičnije bi bilo da je obratno, odnosno 2. "A" brigada trebala je potpuno samostalno krenuti u napad, naravno, tijesno surađujući s 102. brigadom na zaštiti svog desnog boka. Pored toga, 2. "A" brigada morala je dobiti zadaću da sudjeluje u zauzimanju mosta na rijeci Glini i da potpomogne uvođenje 3. bojne 102. brigade. Ovako je njeno napredovanje dva dana usporavano zbog izvršenja zadaće 102. brigade, do čega, nažalost, nikad nije došlo.

Što se tiče zadaća Glinskog bataljuna i ATJ, one su postavljene dobro, ali je na licu mjesta trebalo osigurati da se zadaće i sprovedu. To se posebno odnosi na zauzimanje mosta na rijeci Glini, i na noć 12. na 13. prosinca.

Nadalje, kao što je već istaknuto, zona 10. brigade trebala je biti više lijevo prema Pokupskom i nije se smjela miješati s glavnim mjestom prelaza 102. brigade. 36. inženjerijsko-pontonirskoj bojni je u zadaći trebalo precizirati dokle će i koja sredstva držati na Kupi za prijelaz, a koja sredstva mora imati u pričuvi.

Neprecizne ili nedorečene zadaće susjednih i sudejstvjućih jedinica, uz neizvršenje zadaće 10. brigade kao najvećeg problema, dodatno su otežavale izvršenje zadaće 102. brigade.

2.2.5 Snage u pričuvi i njihova uloga

Pričuva koja je određena u zapovijedi, jednim svojim dijelom nije bila operativna i uporabljiva. Tako je u sastav pričuve određena 3. bojna 120. brigade koja, međutim,

na sasvim drugom kraju bojišnice drži važan rajon obrane, a slična je situacija i s 3. bojnom 2. "A" brigade koja je određena za pričuvu, mada se već samu 2. brigadu moralo ojačavatio (s 2. bojnom 144. brigade).

Tako se pričuva svodi na 1. i 3. bojnu 144. brigade i 1. bateriju 55. lakog topničkog divizionara PZO. I ovakva rezerva bila bi dovoljna i mogla bi se učinkovito uporabiti, naročito na zaštiti desnog boka (umjesto 2. bojne 102. brigade) i još bi ostale dovoljne snage za kasnije intervencije. Postavlja se pitanje zašto pričuva nije uporabljena u bilo kojem obliku. O tome nema nikakvih podataka, a možda je pričuva barem djelimično mogla spasiti stvar.

2.2.6 Reakcije Zapovjedništva OGSB i 102. brigade tijekom izvedbe operacije

Nakon što su se pojavile nepredviđene teškoće, neke reakcije tih zapovjedništava bile su neodgovarajuće.

Kad je postalo jasno da 10. brigada ne prelazi rijeku, bilo je očividno da se od akcije na tom dijelu mora odustati ili da je treba korjenito reducirati. Zapovjedništvo se odlučuje na ovo drugo, ali pri tome nedovoljno reducira cilj i zadaću 102. brigade. Vjerojatno je tome razlog što se zapovjedništvo ipak nada da će se nakon smjene zapovjednika 10. brigade (12. prosinca uvečer), ova brigada pokrenuti ujutro 13. prosinca.

Još je neprimjerenija reakcija na činjenicu da 2. bojna 102. brigade nije u cjelini prešla Kupu, te da, prema tome, nije osigurano izvršenje ni reducirane zadaće. U tom trenutku trebalo je uvesti rezervu ili tijekom noći izvući 1. bojnu 102. brigade nazad na lijevu obalu Kupe te zaustaviti akciju na tom dijelu fronte.

Kada je ujutro 13. prosinca postalo jasno da ni taj dan nema ništa od 10. brigade, trebalo je munjevito reagirati, a ne čekati rasplet događaja i stihiju koja je izrodila paniku.

Isto je tako posve nerazumljivo zašto nema reakcije na povlačenje dijela ATJ uvečer 12. prosinca. Ako se radilo o nesporazumu trebalo je te postrojbe rano ujutro 13. prosinca vratiti. Neshvatljivo je također zašto se odmah tijekom prvoga dana nije izmijenilo vrijeme napada 2. "A" brigade čiji bi vjerojatni uspjeh promijenio negativnu situaciju na desnom krilu.

Iz svega toga može se zaključiti da zapovjedništva ne povlače odgovarajuće poteze, vjerojatno zato jer nemaju uvid u situaciju, što je posljedica slabosti koje su već iznesene u potpoglavlju o sustavu zapovijedanja i veza.

2.2.7 Zaključak o uzrocima propasti operacije

Temeljem dostupnih iznesenih podataka te temeljem raščlambe temeljnih elemenata planiranja, organiziranja i izvođenja operacije, glavni uzroci propasti operacije VIHOR i tragedije 102. brigade leže u:

- Vrlo teškim objektivnim i subjektivnim uvjetima koji su u vrijeme pripreme i provedbe ove akcije vladali na gotovo svim ratištima u Hrvatskoj, pa tako i na

sisačko-banijskoj bojišnici.

- Nepripremljenosti zapovjedništva OGSB, 102. brigade i njenih postrojbi za pripremu i provedbu ovako složene operacije.
- Kratkom vremenu koje je predviđeno za pripremu ovako složene operacije.
- Nedostatku temeljnih i posebnih vojnostručnih znanja za pripremu ovakve operacije kako u zapovjedništvu OGSB, tako posebno na svim razinama zapovijedanja u 102. brigadi.
- Nedovoljnom broja stručnog ljudstva u zapovjedništvu OGSB i pogrešnom oslanjanju isključivo na vlastite snage.
- Pogrešnoj procjeni nekih ključnih elemenata ove operacije, posebno borbene spremnosti 102. brigade da izvede ovakvu operaciju u tom trenutku.
- Neodgovornosti viših razina zapovijedanja (Operativna zona Zagreba i Glavni stožer koji su morali znati za pripreme ovakve operacije i u njih se pravodobno uključiti te svojim utjecajem otkloniti navedene krupne propuste).
- Nedisiplini koja se pokazala u tome da pojedine jedinice idu u akciju po vlastitoj volji.

ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Operacija VIHOR u svim svojim segmentima potvrdila je iskustvo da ratove dobijaju narodi, a da bitke gube ili dobijaju vojske. Pri tome samo u izuzetnim situacijama i na najnižoj razini posebnu ulogu mogu odigrati pojedinci ili skupine, ljudi koji su naročito hrabri ili posebno domišljati. Bitke međutim dobivaju visoko motivirane, vrhunski organizirane i obučene vojske. Da bi se to postiglo nužno ih je za to i pripremiti. Priprema traži vrijeme i uvjete, te ljude koji imaju znanja i iskustva. Znanje se pak postiže učenjem i uvježbavanjem i to nikakva volja i "dobra namjera" ne mogu promijeniti. Svega toga u pripremi i provedbi VIHORA nije bilo ili je bilo nedovoljno. Zašto je bilo tako i je li moralo biti tako, sasvim je drugo pitanje.

Jasno je da se Hrvatska vojska u to vrijeme, pored nesporne visoke motiviranosti, organizirala i obučavala u izuzetno složenim uvjetima, najčešće na prvoj crti fronte izvršavajući istovremeno i ratne zadaće. Usprkos svemu, operacija VIHOR mogla se i morala bolje pripremiti, a njenu pripremu trebalo je prepustiti ljudima koji su imali odgovarajuća znanja i sposobnosti.

Osim pogrešaka u planiranju i pripremanju, ostale pogreške mogu se svesti na neiskustvo, težinu situacije, objektivni nedostatak vremena i moguću pogrešnu procjenu. Prema mome mišljenju, najveći doprinos budućnosti Oružanih snaga RH i potpunom objektivnom vrednovanje veličine Domovinskog rata neće biti u traženju krivaca za ovaj i sve ostale VIHORE koji su prohujali i ostavili štete, već u objektivnoj spoznaji stvarnih uzroka koji do toga dovode te u stvaranju uvjeta da se takve stvari u budućnosti više ne ponavljaju.

U jednom komentaru ove operacije, pripadnike 102. brigade se na krajnje uvredljiv, nepravedan i podcjenjivački način nazvalo "zagrebačkim šminkerima" koji su navodno pobjegli umjesto da se nastave boriti. Ovakvi komentari nalažu da se unesemo u situaciju u kojoj su se tih kobnih prosinačkih dana 1991. godine našli pripadnici 102. brigade.

Teško je vjerovati da su dvadesetogodišnji, neobučeni, nespremni i slabo vođeni zagrebački mladići, gotovo dječaci, mogli u danoj situaciji bolje reagirati. Zar nije dovoljno što su gladni i promrzli u jutro 12. prosinca 1991. godine prešli Kupu i uputili se u nepoznato, ne znajući ni zašto ni dokle? Zar su u rano maglovito jutro 13. prosinca, zasuti stotinama projektila, mogli prepoznati koji su od njih topnički, a koji minobacački, i zar bi im to saznanje moglo pomoći? Što su trebali učiniti kad su došli na polusmrznutu Kupu i vidjeli da nema čamaca za prevoz? Preostalo im je da se ukopaju za "odsudnu kružnu obranu" ili da skoče u hladnu rijeku. A što su konačno mogli učiniti kad su se dokopali kakve takve sigurnosti na drugoj obali, a gdje ih opet nitko nije čekao, nego krenuti u Zagreb? Ljudstvo 102. brigade našlo se, zbog niza propusta u planiranju, pripremi i organiziranju operacije, u kritičnoj situaciji i postupilo je kako je jedino i moglo. Zbog neuspjeha operacije ne zaslužuju ni prezir ni omalovažavanje.

U ovom članku koristio sam se dostupnim dokumentima, osobnim zapažanjima i navodima iz razgovora sa sudionicima akcije; temeljem toga stvarao sam vlastite prosudbe i zaključke, pri čemu ne isključujem mogućnost pogreške i u faktografiji. Nadam se, međutim, da će ovaj prilog biti samo povod za iscrpniju i temeljitiju raspravu o ovome događaju.

Konzultirani dokumenti i literatura

1. Dokumenti

- "Zapovjed za napad", Zapovjedništvo OGSB, od 9. prosinca 1991. godine (izvorni, neobjavljeni dokument)
- "Upute za izvršenje borbenog zadatka", Zapovjedništvo OGSB (izvorni, neobjavljeni dokument)
- "Izvod iz Sheme Odluke Zapovjedništva OGSB za 102. br." (izvorni, neobjavljeni dokument)
- "Zapovjed za pokret", Zapovjedništvo 102. br, od 12. prosinca 1991.godine (izvorni, neobjavljeni dokument)
- "Izvjješće o stanju 102. br Operativnoj grupi za Sisak i Baniju", od 14. prosinca 1991. (izvorni, neobjavljeni dokument)
- "Ratni dnevnik 102. br.", izvodi za razdoblje od 8. prosinca do 21. prosinca 1991. godine (izvorni, neobjavljeni dokument)
- "Izvjješće obavještajnog organa 102. br", od 9. prosinca 1991. godine (izvorni, neobjavljeni dokument)
- "Zapisnik", sastanak Zapovjedništva 102. br održan u s. St. Farkašić u 12.15. sati 13. prosinca 1991. godine (izvorni, neobjavljeni dokument)
- "Izvjěstaj načelnika veze 102.br. Zapovjedništvu brigade", sastavljen 15. prosinca 1991. godine (izvorni, neobjavljeni dokument)
- "Dnevno izvješće", Zapovjedništvo 36. inženjerijsko-pontonirske bojne od 12. prosinca 1991.

- godine (izvorni, neobjavljeni dokument)
- “Dnevno izvješće”, Zapovjedništvo 36. inženjerijsko-pontonirske bojne od 13. prosinca 1991. godine (izvorni, neobjavljeni dokument)
- “Izvješće o organizaciji prijelaza rijeke Kupe”, Zapovjedništvo 36. inženjerijsko-pontonirske bojne od 13. prosinca 1991. godine (izvorni, neobjavljeni dokument)
- “Izvješće ministru obrane”, Glavna inspekcija obrane RH, od 18. prosinca 1991. godine, objavljeno: *Nacional* 27. kolovoza 1997.)

2. Članci

- Budimir, Božo: “Bobetko neistinama obmanjuje javnost” (*Nacional*, svibanj 1997.)
- Latinović, Andrea: “Za tragediju su krivi.....”(Nacional 27. kolovoza 1997.)
- Latinović, Andrea: “Kad smo krenuli u akciju.....”(Nacional 3.rujna 1997.)
- Latinović, Andrea: “Nas sedmoro objesilo se o deбло”(Nacional 10. rujna 1997.)
- Španović, Srđan: “J. Bobetko general poslije rata” (*Nacional* 23. travnja 1997.)

CROATIAN ARMY'S 102nd BRIGADE IN THE HURRICANE OPERATION OF DECEMBER 1991

Vlado Hodalj

Summary

The paper makes an attempt to reconstruct the planning, organizing and conducting of the VIHOR Operation, one of the first offensive operations of the Croatian Army during the National War (December 1991). This operation ended unsuccessfully, and the 102nd Brigade suffered several dozen casualties. On the basis of available published data and an analysis of the basic elements of planning, organizing and conducting of the operation, it is suggested that the main reasons for the debacle of the VIHOR operation lie in the very grave objective and subjective circumstances encountered on almost all front lines in Croatia during the period in which this operation was prepared and conducted; a lack of readiness among both the troops and their command structure to prepare and conduct a complex operation of crossing a major river on the move; the lack of basic and special military skills needed for an operation of this kind; and other factors, such as the misjudgement of some key factors of this operation, especially of the combat readiness of the 102nd Brigade to conduct an operation of this kind, the lack of responsibility of the higher echelons of command, and the lack of discipline.

Keywords: Operations, National War, River Crossing, 102nd Brigade of the HV, Kupa.